

ధర్మగ్రహము

కళాప్రభుత్వ
డాక్టరేట్ యస్.టి.
జూనియర్ నందకవి
13

894-8131
GAN

3960
RSP

భక్తగోగహము

కళాప్రపూర్ణ

డా॥ యస్. టి. జ్ఞానానందకవి పి.బి.ఎ

హక్కులు గ్రంథకర్తవి.

ప్రథమ ముద్రణము ఆక్టోబరు-1998

మూల్యము : ముప్పదిరూపాయలు

ప్రతులు : అయిదువందలు

ముఖచిత్రణ : శ్రీ శీరా వీరాజా

ప్రతులకు :

డా॥ ఎస్. శరణ్ శ్రీరాజ్

ఎం.ఎ, ఎం.ఫిల్, పి.హెచ్.డి.

ఇం.నెం. 1-9-286/2/4/సి/ఎ,

ప్లాట్ నం. 101, శ్రీ సాయికృపా ఆపార్టుమెంట్,

రాంనగర్ బ్రిడ్జి, విద్యానగర్,

హైదరాబాద్-500 044.

కళాప్రపూర్ణ

డా॥ యస్. టి. జ్ఞానానందకవి డి.లిట్

రసజ్ఞ నిలయం, దంతులూరివారి పీఠి,

పేర్రాజాపేట, కాకినాడ-533 003,

తూర్పుగోదావరి జిల్లా.

ముద్రణ :

శివాజి ప్రెస్, 4-4-53, గుండ్లబజార్, పిఠింద్రాక్షాద్-500 003.

సమర్పణము

“కరుణ గలుగునయ్య సురగాలి ఎల్లయ్య
అమ్మ పాపమాంబ లాశిషములె
ఇంతకవినిజేసె నీ కృతివారల
యడుగు దమ్ములకు సమర్పణమ్ము”

ధర్మాగ్రహం

స్పందన

“స్ఫూర్తిశ్రీ”

కాకినాడలో గానీ, ఆ చుట్టుప్రక్కల యెక్కడయినా గానీ “కవిగారు” అని అంటే జ్ఞానానందకవిగారనే అర్థం. ఇంకా ఎందరో కవులున్నారు. అయినా ఆ రూఢిమాత్రం జ్ఞానానందకవి గారికే దక్కింది. రోడ్డుమీద సాధారణంగా ఆయన నడిచివెళ్లరు. ఎప్పుడూ సైకిల్ రిక్షామీద ఆరుడులై వెడుతుంటారు. అప్పుడు కూడా ఆ కూర్చుండే తీవి చూచి తీరవలసిందే. ప్రాస్కూలు పిల్లల దగ్గరనుంచి సాహిత్యాభిమానంగల శ్రీంవరకు అందునా పెద్ద ముత్తైదువలు విరగబడి చూస్తూ “కవిగారు కవిగారు” అని చేతులు జోడించి తమలో తాము చెప్పుకుంటూ ఉండడం నేను చాలాసార్లు చూశాను. నన్ను కూడా ఒకరిద్దరు పెద్ద వారు “కవిగారు ఊళ్ళోలేరా? రోజూ రెండుపూటలా ఇటువెడుతుంటే చూసేవాళ్ళం రెండుమూడు రోజులనుంచి కనిపించడం లేదు, అని అడిగారు. సాహిత్యానికి ఈ మాటలు అవసరమా? కాదని తెలిసికూడా చెప్పకుండా ఉండలేక చెబుతున్నాను. కవిగారు తమ పరిసరాల్లో ఆ విధమైన ముద్రవేసుకున్నారు. రోజువారీ జీవితంతో సైతం ఆయన నిండైన కవి. వెనక్కి దువ్విన ఒత్తయిన శిరోజాలు, ఎంతో ముద్దుగా పెంచుకున్న పొడుగుపాటి మీసాలు, వాటిని స్పృశించడానికి దిగివస్తున్నట్టు అనిపించే చెంవలు, మోకాళ్ళు దిగజారి వ్రేలాడే బిడరు లాల్చీ, కొన్ని సమయాల్లో నీల్కు లాల్చీ, అందంగా తీర్చి దిద్దినట్టు కట్టిన పంచె-పీట న్నింటికి అందం తెచ్చే దీరగంభీరమైన నడక ఇది నాకు చేతనైనంతలో శ్రీ జ్ఞానానందకవిగారి రూపం.

నేను తటస్థవదినప్పుడు ఆయన అలవాటుచొప్పున రిక్షా పిలుస్తారు. “నాటు గడుగులు వెళ్ళడానికి రిక్షాకావాలా? దబ్బు మరీ దుబారా చేస్తున్నారు. ఇలా అయితే వేను మీకోరాను. నాతోవన వేనుపోతాను” అని ఒక రకమయిన ఆగ్రహం

చూపించేవాడిని. ఆయన “అలాగే! నడిచే వెడదాం” అని పిలిచిన రిక్షాను వంపిం చేస్తూ రిక్షావానిచేతిలో అర్థరూపాయో, రూపాయో పెట్టేవారు. ఇదీ ఆయనతరహా. “అందరూ నడిచివెడితే ఆ బీదవాళ్ళకి బువ్వ దొరికేదెలా? వాళ్ళు ఒళ్ళించి కష్ట పడుతున్నారు. ఏ అవమార్గాలలోనూ ప్రవేశించడం లేదు. అందుచేత మనలాంటి వాళ్ళం ఆదుకోవాలి” అని అన్నారు. సామ్యవాదంగురించి గంటలతరబడి ఉపన్యాసాలు దండేవాళ్ళని చాలామందిని చూశాను. నిత్యజీవితంలో వాళ్ళు ఒక్కపైసా కూడా విదలించినట్టు చూడలేదు. మహానుభావులు కొందరు లేకపోరు. జ్ఞానానంద కవిగారి ఆ ఒక్కముక్క ఎన్నో సంపుటల్ని నా ముందు తెరచిపెట్టింది. జ్ఞానానందకవిగారు “అవద్బాంధవుడు” అన్నారు ఆకలిచీర్చే అనాథరక్షకుడు” అని అనిపించారు.

కవిగారిని నేను కనీసం సరికై యేళ్ళనుంచి యెరుగుదును. సన్నిహితంగా కూడా యెరుగుదును. ఒక హైస్కూలులో నెకండరీ గ్రేడు తెలుగు టీచరుకు వచ్చే జీతమెంత? ఆయన జీవితవిధానం చూచినవాళ్ళకు ఆశ్చర్యం కలుగుతుంది. వెనక ఆన్తి ఉండేమో అనే అనుమానంకూడా కలుగుతుంది. కటిక నిరుపేదగా కడగండ్ల జీవితం ప్రారంభించారు కవిగారు. తనకొక స్థాయి కలుగుతుందనే దైర్యం ఆయనకు నిండుగా ఉంది. అందువల్లనే తన నిత్యజీవితం లోనూ బీద తనం గోచరం కారాదని ఆయన నిశ్చయం. తొలిరోజుల్లో సన్మానాలు మాట అలా ఉంచి అవ్వలిచ్చేవాళ్ళకూడా కరువయ్యారు. ఎంతవడ్డీకయినా వెనకాడకుండా కాబాలీవాళ్ళ దగ్గర అప్పు తెచ్చుకొని తాననుకున్నరీతిలో బ్రదుకుదిద్దుకునేవారు. దైన్యమూ హైన్యమూ అనే మాటలు కూడా తన జీవితంలో పొడచూపరాదు. ఆ హందాతనాన్ని ఆ విధంగానే నింబెట్టుకున్నారు. తనకు సరస్వతీదేవి అనుగ్రహించిన వరం కవిత్యం, తన కవిత్యంలో కాబాలీవాళ్ళను దయార్థ్ర హృదయులని వర్ణించారు. ‘అన్నా’ అని సంబోధించారు. తీసుకున్నది అప్పే అయినా వడ్డీతో నహా చెల్లించవలసిందే. అయినప్పటికీ అవసరంలో ఆదుకున్నాడన్న కృతజ్ఞత ఆయన అంతరాత్మలో నిలిచిపోయింది.

కూలివానిగా జీవితంలో ఆదుకు పెట్టిన జ్ఞానానందకవిగారు కళాప్రపూర్ణ తరకు ఎదిగారు. దాదాపుగా ఇదే శీర్షికతో కవిగారి జీవితచరిత్రను సంక్షిప్తంగా రచించి ఎవరో ప్రకటించారు కూడా. కలం వట్టింది మొదలుకొని ఈసాటివరకు ఆయనచేస్తున్న సేవ్యం తద్యం. రెండో మూడో వచన గ్రంథాలు. ఒకటో రెండో

గేయ సంపుటలు లేకపోలేదు. అయినా ఆయన ప్రధాన వ్యవసాయం వద్య షేత్రంలోనే. ఫలసాయం సంకృప్తిగా లేదని తెలిసికూడా పట్టువీదని విక్ర మార్కునివలె అనవద్యవద్య విద్యకే అంకితమయ్యారు. నన్నయూది ప్రథమా నాద్యకవుల మార్గాన్ని స్వాయత్తం చేసుకున్నారు. భువనవిజయసభల్లో ఆయనను రామరాజభూషణకవిగా ఆహ్వానించేవారు. అయ్యలరాజు రామభద్రుడు, పింగళ సూరన మొదలయిన మహాకవుల స్థానంలో వారిని ఆహ్వానించేవారు. ధరించిన భూమిక యేదయినా దానికి నూటికి నూరుపాళ్ళు ధర్మం చేసేవారు. వేదికమీద నుంచుని భుజంమీదనుంచి కాలువా ప్రేరాడుతుండగా సింహాసనాసీనుడైన శ్రీకృష్ణరాయలవంక గౌరవప్రత్యయాలు పెనవేసుకున్న వాలుమాపు వీలుగా చూస్తూ ఒక చేతిని పైకెత్తి గొంతెత్తి వద్యం చదువుతుంటే సభాస్థారులు “అ కవియే అవతరించాడా? అన్నంతగా విస్తుపోయేవారు” కవుల కథంకు రాజుల కథలులోచ్చు” అని అన్నారు తిరువతి వేంకటకవులు. రాజ సమక్షంలోకూడా ఆత్మప్రత్యయం వీదని బింకమూ పొంకమూ తగిన రీతిలో అభినయించి జైసని పించుకున్న సమర్థులు శ్రీ జ్ఞానానందకవిగారు.

ఈ విధంగా చెబుతూపోతే, యిదే ఒకే గ్రంథమవుతుందేమో అన్న భయం కూడా ఉంది. అందుచేత నన్ను నేను నిగ్రహించుకొని వస్తురానికి రావడానికి ప్రయత్నిస్తాను.

మనచేతిలో ఉన్న గ్రంథంపేరు ధర్మాగ్రహం. ఇది కవిగారి ముద్రిత గ్రంథాలలో చివరిది. అచ్చుకానివీ తయారౌతూ ఉన్నవీ ఇంకా ఉన్నాయి. వారి కవితా బాగీరథి నిర్విరామంగా పొంగులెత్తి స్వర్ణాంధ్రను సన్యశ్యామలం చెయ్యా లని ఆశిద్దాం. ఆకాశమంత యెత్తున్నవానిని ఆశీర్వదిద్దామని చెప్పే చొరవ నాకు లేదు. అయినా మన హృదయాలు ఏకీభవిస్తే దేవతలు తప్పక ‘తథాస్తు’ వలుకు తారు.

ఈ గ్రంథంలో మొత్తం 24 ఖండికలున్నాయి. వీటిలో ఒకటి ధర్మా గ్రహం. అయితే మొత్తం పుస్తకానికి ఆ పేరే పెట్టడంలో జాచిత్యం లేకపోలేదు అంటేకాదు. జ్ఞానానందకవిగారికి తాము వ్రాస్తున్న కవితలు ఏ లక్ష్యంతో వ్రాస్తు వ్నారో దానిని గుర్తింపకునే జ్ఞానంఉంది. దానితో అనందం పొందుతూ, పాఠకు లకు ఆనందం అందించే వితరణగుణం కూడా ఉంది. ఆ విధంగా ఆయన తన

పేరును తాము సార్థకం చేసుకుంటున్నాడు. కొందరు కవులు బావప్రవాహంలో కొట్టుకుపోతుంటారు. లక్ష్యం విడిచి యెక్కడెక్కడికో కొట్టుకుపోతుంటారు. ఈ ధర్మాగ్రహ కవిగారు అటువంటి పొరపాటుచేయలేదు. అసలు కవిగానీ వక్త కానీ తాను కొట్టుకుపోవడం కాదు. తనతో పాఠకుల్ని శ్రోతల్ని తీసుకువెళ్ళాలి. అరకమైన పాఠవశ్యం కలిగించాలి. అదే సదృశ వరనిర్వృతి అన్నారు పెద్దలు.

ఇంతకు ధర్మాగ్రహం అన్న పేరు చూడడంతోనే జాతిపిత గాంధీజీ మనకు దారాదత్తం చేసిన ఆహింసాయుధం, అహింసాయుధం సత్యాగ్రహం గుర్తుకువచ్చింది. అయితే ఆ కాలంలో కొందరు విరుద్ధార్థాలు తీసినవాళ్ళు లేక పోలేదు. సత్యయొక్క అగ్రహమే సత్యాగ్రహమని అర్థంచెప్పి "చూడండి! మన యిళ్ళల్లో ఆదవాళ్ళకు కోపం వచ్చిందనుకోండి. ఆ పూట బోజనం మానేస్తారు. ఇదీ అలాంటిదే అని బాష్యం కూడా చెప్పిన ప్రముఖులు లేకపోలేదు. దాని నలా ఉంచండి. అలాటి సత్యాగ్రహం తన బిడ్డల్ని తాను విజయవంతంగా సాధించిందనడానికి చరిత్ర సాక్ష్యం. ఇంతకూ "అగ్రహం" అంటే కోపమని ఆంధ్రులకు చచ్చిన స్ఫురించే అర్థం. సంస్కృతం లోకూ ఈ అర్థం లేకపోలేదు. కాని ప్రసిద్ధమైన అత్తం "పట్టడం" అని ఇదే అర్థంతో ఉత్తర హిందూస్థాన భాషలు దీనిని వాడుతున్నాయి. ఏకావతా 'సత్యం కోసం పట్టిన పట్టు' సత్యాగ్రహం అంటే సత్యదీక్ష అనే తాత్పర్యం. అదే విధంగా మనకవిగారు ధర్మదీక్ష అన్న అర్థంలో ధర్మాగ్రహం వాడారు. ధర్మాన్ని నిలబెట్టవలసి వచ్చినప్పుడు కోపం తెచ్చుకోవడం మహాపురుషుల లక్షణం. సామాన్యమానవులకయితే కోపం అయిన దానికి, కానిదానికి, అదే వస్తుంది. ఆ రకంగా ఆవిష్టదైనాడు ఊగిసలాడిపోతాడు ఎన్ని అకార్యాలయినా చేస్తాడు. మాన్యులు అవసరాన్ని బట్టి శత్రుం కోపం కూడా సంధించుతారు. అంటే అగ్రహం వారి వశంలో ఉంటుంది కాని దానివశంలోకి వారు పోరని అర్థం. ఇంతకూ ధర్మదీక్షయొక్క అవశ్యకతను గుర్తించిన జ్ఞానానందులు తమ పాఠకులకు దానిని ఉపదేశిస్తున్నారు. కేవలం పొడిమాటలతో కాకుండా ఒక గతిపే సంగతిపే గల చందోరీతిలో తమ ఉపదేశం కొనసాగిస్తున్నారు. ఇది కేవలం ఒక ఖండికలో మాత్రమే కాకుండా ఈ సంపుటి లోని అన్ని ఖండికలలోనూ సాక్షాత్కరిస్తున్నది.

"దారబాత్ ధర్మ!" అనీ 'దార్యతే అనేన ఇతి ధర్మ:' అనీ పెద్దలు

ధర్మశబ్దాన్ని నిర్వచించారు. మనం దేనినయితే ధరిస్తున్నామో అది ధర్మమని ఒక నిర్వచనం కాగా, మనల్ని ధరించి నిలబెట్టేది ధర్మమని ఇంకొక నిర్వచనం “ధర్మో రక్షతి రక్షితః” అన్ననూక్తిలో పై రెండూలా పెనవేసుకుపోయాయి. ధర్మాన్ని మనం రక్షించినట్లయితే అది మనల్ని రక్షిస్తుంది. ఇంతకన్నా లోతుకు పోయి విమర్శించడానికి ఇది సమయమూ కాదు, సందర్భమూ కాదు. ఒక్క మాట చెప్పకుండాము. “ధర్మం కొంచెమయినా నిలచిఉంది కాబట్టే వ్రపంచం ఇంత మాత్రంగా అయినా ఉంది” అని పామరజనులు కూడా చెప్పకునే మాట! అనుభవం కాచివదబోసిన అమృతసారం.

ఇక్కడ కవిబ్రహ్మ తిక్కన హృదయం గుర్తించుకుందాం.

“సారపు ధర్మమున్ విమల సత్యము పాపముచేత బొంకుచే
పారము పొందలేక చెడబారిన దై నయవస్థ దక్షులె
వ్వార లుపేక్షచేసి రది వారల చేటగు గాని ధర్మని
స్సారక మయ్యు సత్యశుభదాయకమయ్యును దై వముండెడిన్”

ధర్మద్రోహం జరిగినప్పుడు దక్షు లుపేక్ష చెయ్యరాదట! ఉపేక్షచేస్తే అది వారిచేటుకే కాని సత్యధర్మాంకు సప్తం లేదట! వాటిని కలుగజేస్తూ దై వముంటాడట! అందుచేతనే సమర్థులైనవారు అసమర్థులవలె చూస్తూ ఊరుకోరారు. షెల్లీ బాషలో కవి Unrecognised legislator of the world కవి ఎన్నికల్లో గెలుపొందిన శాసనసభ్యుడు కాని రాజ్య సభాసభ్యుడు కానికాదు. ఆ విధమైన గుర్తింపు అతనికి అక్కరలేదు. అతడు ధర్మసభా సభ్యుడు సత్యసభాసభ్యుడు, అందువల్లనే అతనికి శాసించే హక్కు అధికారమూ ఉన్నాయి. వేదం కూడా కవి—అనుశాసితారం అని వర్ణిస్తూ ఉంది. దీనిని బట్టి కవి శాసకుడన్నది వేదసమ్మతమైన వాక్యం. అందువల్లనే శ్రీ జ్ఞానానందకవి ధర్మదీక్ష వహించి పాఠకులకు ధర్మదీక్ష యిస్తున్నారు. ఈ దీక్షకు మంత్ర తంత్రాలతో పనిలేదు. కవి నిజమైన కవి అయినప్పుడు వాక్ శుద్ధి కలిగిన కవి అయినప్పుడు అతనిమాట మంత్రమై మోగుతుంది. కవిది పట్టు కలిగినవాక్కు, పట్టుదం కలిగినవాక్కులు ఎంత దుర్లభమైన వస్తువు నయినా సులభంగా పట్టగలిగినవాక్కు.

జ్ఞానానందకవిగారు ఎన్నుకొన్న మార్గం కూడా ఇదే. తన పోదరప్రవాహి

కానికి వెన్ను చరిచినా, విన్నపించినా ఆయన సాధనం వద్యం, హృదయం నిరవద్యం.

3

దర్మాగ్రహం సంపుటిలో 1945 నుంచి 1998 వరకు ఉన్న రచనలున్నాయి. ఈ మధ్యకాలంలో కవిగా రురచించిన గ్రంథాలు దరిదాపు 40 ఉంటాయి. వాటి కై లిని గుర్తించాలనీ వారి కవితా వికాసాన్ని గుర్తించాలనీ ఉజలాటపడే పరిశీలకులకూ జ్ఞానువులకూ దీనిని సారసంపుటిగా అందిస్తున్నారు మొదటి ఖండిక 1945 నాటిది. తమ మాతృమూర్తికి అంజలి సమర్పిస్తున్నారు. అమ్మ అనే మాటలోనే అమృతమంది. అక్షరాలలో మొట్టమొదటిది 'అ' కంఠంలో పుడుతుంది. 'మ' స్వరములలో చివరిది రెండు పెదవులనూ కలిపి కాళం బిగించినప్పుడు పుడుతుంది. అందులోనూ ద్విత్వం. పెదవులు బిగించి ఉండడం వల్ల ప్రకంఠనాల ధ్వని చెవులలో తుమ్మెద మ్రోతవంటి మ్రోతను వినిపిస్తుంది. అటువంటి మాధుర్యం మాటలో కూడా పొందుపరచుకుంది అమ్మ. సంస్కృతంలో 'ఓం' ఎటువంటిదో తెలుగులో అమ్మ అటువంటిది.

“ఏ జన్మంబున నోము నోచుకొని తల్లి కంటివో నన్ను నీ
పూజాబాజనమైన గర్భమున దీపుల్ సీమ్ము సాహిత్యపున్
తేజంబిందు రహింపగా తేలిసీలే నీ స్వాంతంపుటార్ధగ్రత్వముల్
నా జన్మంబు ఫలించె వ్రాసెద నగజ్యం బైన సాహిత్యమున్”

తనవంటి కొడుకు పూజాపరంగా లభించవలసినవాడే అయితే తనలో ఉబికిన సాహిత్యతేజం అమ్మమనస్సులోని అర్ధగ్రత్వమే అంటున్నాడు. తల్లివట్ల బక్తి, తనవట్ల విశ్వాసమూ ఎంతగా ఉన్నాయో గుర్తించండి.

“ఆ నాకంబున నీవు వర్తిలుచు విద్యాప్రౌఢ పారంగత
జ్ఞానుల్ దివ్యసఖాంతరాళమున విన్నాజంబు చెన్నార నీ
జ్ఞానానందకుమారరత్నము పఠించన్ సత్కవిత్వంబు నీ
వానందంబున దేలవా? యదియు నాకనందముం గూర్చదా?”

చిన్నతనంలోనే తల్లి చనిపోయింది. ‘మవ్వు ఎక్కడున్నావో? అవి వ్రళ్లు

వెయ్యడం లేదు మన కవిగారు. ఆమె స్వర్గంలోనే ఉందన్నది గాఢ నిశ్చయం. అక్కడనుంచి చూచిన తల్లి తన అత్తదయానికి సంతోషిస్తుందట. ఆమె సంతోషమే తన సంతోషమట. వాత్సల్యమే అతికోమలమైన రసం. దానిని కవిగారు నిర్వహించిన తీరు మరీ సుతారంగా ఉంది. మొదటి పద్యంలో మొదటిపాదంలో 'తల్లి' అని యతిస్థానంలో సంబోధన వచ్చింది. ఇచ్చటి "ఈ" దీర్ఘం కన్నా దీర్ఘంగా ఉంటుంది. దీనిని వృతం అంటారు. కవిగారు చదువుతుంటే ఎదురుగా తల్లి ఉన్నట్టూ ఆయన పిలుస్తున్నట్టూ అనిపిస్తుంది. ఇది పద్యశిల్పంలో ఒక రహస్యం. రెండవ పద్యంలో మూడవ పంక్తి "వతించన్" అన్నచోట యతిమీద విరుగుతుంది. ఇది నిజమైన విరతి. "విన్నాజంబు చెన్నార" అన్న రెండవపంక్తిలోని అనుప్రాస శ్రవణపేయంగా ఉంది.

కవిగారు అయ్యదేవర కాశేశ్వరరావుగారి గురించి ఒక కావ్యమే వ్రాశారు. కాశేశ్వరరావుగారు చనిపోయినప్పుడు నాలుగువద్యాలు వ్రాశారు. ఆ నాలుగు ఆజీముల్కాలే మొదటి పద్యం చూద్దాం -

"ఒక మహాజ్యోతి భూమికి నొరగునట్లు
నేలపయి నొండు పండాకు రాలినట్లు
తెనుగు తువనమ్ము గగనాన నెనుబదేండ్ల
వృద్ధయోదుండ రాలిపోయితివి నేడు."

మనస్సుకు సూటిగా తగిలే భావం. మొదటి రెండుపాదాల్లోని ఉపమాసామర్థ్యం అనువమానం. 'రాలిపోయితివి' తెలుగు జాతీయం మొత్తం పద్యంలోని నడక భావానికి అనుగుణంగా వట్టుగా సరళంగా ఉంది. "పండాకు అని" అనకుండా "పండాకు" అని అనడంలో కవిగారు ఒక ప్రయోజనం సాధించారు.

"మతము" అనే శీర్షికతో ఒకే పద్యం వ్రాశారు. "నిక్కమైన మంచినీల మొక్కటిదాలు. తళుకు బెళుకు రాలుతట్టెడేం?" అన్న వేమన్న హృదయం ప్రతిఫలిస్తున్న దీపద్యంలో -

"హితము నెరవనట్టి మతమన్న నదియేల?
శాంతి నిడని సాదుసంఘమేల?"

అని ప్రశ్నిస్తున్నారు. హితం కలిగినై మతమూ, శాంతినిస్తే సాదు సంఘమూ ఉషాదేయములే అన్నది వీరిఆశయం. మతం కావాలి మానవతను వడగొట్టడానికి కాక నిలబెట్టడానికి కావాలి. అటుకాని దాన్ని పూడ్చిపెట్టవలసిందే అని కవిగారి నిర్ణయం.

“కవిత పూర్వజన్మ గంధమ్ము వల్లనే
కలుగు గాని చదువువలన గాదు”

శిరోధార్యమైన సత్యసూక్తి.

మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు ఆంధ్ర పురాణ మహాకవి. రెండే వద్యాలు వ్రాశారు కవిగారు వారిని గురించి “ఈ మధురములగు శబ్దమ్ముల అని మొదలుపెట్టి.

“మధునాపంతుల కవీంద్ర మాన్యాంజలు లో”

అని మొదటి వద్యం ముగించారు. “ధ థ” లను ప్రాసలో మైత్రి కలిపివాడవచ్చు నన్ను విషయానికి ఇది విశద నిదర్శనం. కవిగారి ఛందోమార్మికతకు నిశిత దృష్టికి కార్కాశం.

“ఏరీ సీవలె తేల్గులో రచనలన్ హృద్యానవద్యమ్ముగా
స్వారస్యమ్ములు పండినట్లు రచియింపన్ శాస్త్రివర్యా! కనన్
లేరంచున్ బలుకన్ యథార్థమిదిలే సీ దైన మంటాన జా
ల్వారున్ పొంగులువార సత్కవన దారా నిర్ధరీ దోరణుల్”

ఈ వద్యం ఏసీ వినడంతోనే ఆనాడు శ్రీనాథుడు “ఈ షీటిన్ నినుబోలు సత్కవులు లేరీ నాటి కాలంబునన్” అని మొదలుపెట్టి వ్రాసిన వద్యం గుర్తుకు వస్తుంది. ఈ అభినవ శ్రీనాథుడు ఆ శ్రీనాథునితో సమపుజ్జిగా సవాలుచేసి ఈ వద్యం వ్రాసినట్టు తోస్తుంది. అయితే శ్రీనాథుడు తన్ను గురించి తానే వ్రాసు కున్నాడు. అభినవ శ్రీనాథుడు సమకాలికుడైన ఆంధ్ర కర్ణాణిని గురించి వ్రాశాడు.

“స్వర్ణోత్పవళలో” అన్న శీర్షికతో బంగారం వండి సీస వద్యాన్ని రచించాడు.

"కనిపింపరాదిట తిన తిండి లేనట్టి
 నిరుపేదవాని కన్నీటిబొట్టు
 వినిపింపరాదిట విశ్వము రర్పించు
 కుటిలచిత్తుని దగాకొరు పలుకు
 ద్వనియింపరాదిట స్వార్థమాశించిన
 స్తోత్ర పాఠకుని యపాత్ర గీతి
 తనియింపరాదిట ధర్మము నెదిరించు
 కపటభక్తుని ఘదాగర్భతలము

కదలుచున్న ప్రగతి కళ్యాణదేవత
 నవ్యభారతమున నాట్యమాడి
 జరుగు నేబడెడ న్యర్థోత్సవాలకు
 సుజ్వలంపు టూత మొసగుగాక!"

కవిగారి ఆశంకూ, ఆశయాంకూ అద్దం వదులున్న వద్యం. కొండ 'అద్దమందు
 కొంచెమై యుండదా? అన్నాడు వేమన్న కొంచెమే అయినా స్వరూపజ్ఞానానికి
 సహకరిస్తున్నది. నా ఉబలాట మాపుకోలేక నేను వివరించడమే కాని ప్రతి
 వద్యమూ కవిగారిచేతిలో మైనపుముద్దవలె ఒడ్దికలు దిద్దుకొని అంతరంగాన్ని
 ఆవిష్కరిస్తూనే ఉంటుంది. రచనాశిల్పం గురించి ఒక్కమాట! శ్రీనాథునికి సీస
 మంటే యిష్టమని పెద్దలు చాలామంది వక్కాణించారు. మన అభినవ శ్రీనాథునికి
 అంతే సీసవద్యంలో జ్ఞానానందకవిగారు ఎన్నెన్నో గతివిన్యాసాలు చూపించారు.
 నాట్యభంగిమలు వ్రదర్పించారు. కదను లొక్కించారు. ఈ వద్యంలో సీసపాదాలు
 ప్రాససౌందర్యాన్ని సంతరించుకున్నాయి. కనిపింపరాదిట- వినిపింపరాదిట-
 ద్వనియింపరాదిట- తనియింపరాదిట ఈ మాటల్ని చూచి యింకా కొన్ని మాటల్ని
 ఈ విధంగానే వలికి అవహేళనచేసేవారిని నేనెరుగుదును. ఈ విధమైన నియమంతో
 సమతచెడకుండా, క్రమత విడకుండా నిర్వహించడం దుర్వహం. ఒకటి రెండు
 వద్యాలు మాత్రమే కాదు. ఎన్నో ఎన్నెన్నో సీమవద్యాలు కవిగారిచేతిలో కళా
 సంపదను సంపాదించుకున్నాయి. ఆయనకు ఏవం విధ రచన నల్లేరుపై బండి
 వడక.

అనేక వర్షదినాలమీద జాతీయవర్షదినాలమీద కవిగారు ఎన్నో కవితలు వ్రాశారు. ఆకాశవాణి కార్మికమాట్లో సాహిత్య సభల్లో ఎన్నో కవితాఖండాల్ని తమదైన బాణీలో వినిపించారు. కవిగారి అంతర్వేదనకూ, సామాజిక స్పృహకూ అవన్నీ నిలువుటద్దాలవంటివే. గోవ్యమూ జావ్యమూ లేకుండా తమ నిశ్చిత బావాల్ని స్తవసీయమైన కవిత్యసరణిలో ఆయన వ్యక్తం చేశారు. మనగ్రంథంలో చాత-బంగారుభూమి- తెనుగుతల్లి-యువ. బావ. ఆకాంక్ష-బహుధాన్య- ఈశ్వరా ధర్మాగ్రహము మొదలయిన రచనలన్నీ సమాజదర్శనంతో స్పందించిన కవిగారి ఆర్థోహృదయం అందించే సందేశమే. ఈ సందేశం కొన్నిచోట్ల జాలిగా, కొన్ని చోట్ల చురుకుగా, కొన్నిచోట్ల సంవేదనలా, కొన్నిచోట్ల శాసనంలా ఇంకా ఎన్నో విధాలుగా ఉండవచ్చు. ఆవేదనతో చాలాబాగం, అవేశంతో చాలాబాగం తనకోసం కాదు, తన జాతికోసమే. స్వార్థంకన్నా పరార్థమే వీరికి పరమార్థం.

“చదువులేనివారు సంమాలు పెట్టిన

అవనరమ్ము వారి కాశ్రయమ్ము

చదువుకొన్నవాండు సంమాలు పెట్టిన

నంగనాచితనము తొంగిచూచు”

ఈవాడు న్యాయబలమూ, ధర్మబలమూ కాక మండిబలమే అందరిమెక్కుతుంది. విద్యావంతులు కూడ అదేమార్గాన్ని అనుసరించడం కవిగారికి అనుచితమని అని పేస్తున్నది. దానికి మందలించే ప్రేవద్యం.

వర్ణరహిత సమాజం, వర్గరహిత సమాజం, మతరహిత సమాజం, లౌకిక కాక్కిం, ప్రజాస్వామ్యం, ప్రజాసామ్యం - మొదలయిన మాటలు ఈనాడు నీకా మాటలిగా వినవస్తున్నాయి. బాదావు ప్రైవన్నీ బాటకవుమాటలే, బాటవేరు, మాట వేరు, వాటిలో ఒక విషయాన్ని కవిగారు కుండబద్దలుగొట్టి బయటపెడు తున్నారు.

“కులముల్ లేవని గొంతు చిలుచుకొని పల్కుల్ పల్కు సోదర్యులా కులపుం బేరున గొప్ప గొప్ప పదవుల్ గుర్తింపులుంబొంది యా

కులమున్ బెంచెద రట్టివారలు దగాకోరుల్ ప్రజాస్వామ్యమం
దలరన్ ప్రాందవజాతి సంస్కృతి ప్రతిద్యస్తంబు గాకుండునే ?”

ప్రజా హృదయాన్ని కవిగారు తనవాణితో ఈ విధంగా వినిపిస్తున్నాడు.
ఈ ప్రశ్నలు ఒక్క కవిగారివేకాదు. ప్రతిపౌరుని గుండెలోనూ ఆరని చితిని
రగుల్కొల్పుతున్న ప్రశ్నలివి—

“ఎవడాపగలడురా : యీ మహాదారుణ

మారణకాండ దుర్మార్గ చరిత

ఎవడాపగలడురా : యీ నిత్య మానవం

గాల దౌర్భాగ్య సంస్కార నికృతి

ఎవడాపగలడురా : యీ యసుయాద్యేష

దుష్టభావుకుల విద్రోహచింత

ఎవడాపగలడురా : యీ భిన్నపార్టీల

కల్లోల తీవ్ర సంఘర్షణమ్ము

ఎవడాపగలడు చివ్వుకు కాల్చివ్వు

కులమతాల వృషభ కుంజరముల

తెలుగువారిలోన గల భిన్నభావాల

కూపిరీయవద్దు ‘యువయుగాది’ !

ఈ ముక్తాయంపుతో ముక్తకంఠంతో తమ ఆవేదననూ, ఆవేశాన్ని ఆవిష్కరిస్తు
న్నారు కవిగారు. కావ్యం మీ చేతిలో ఉంది. అనక్తితో చదవండి. మన సమా
జపు తీరుతెన్నులనూ, ప్రభుత్వాల తీరుతెన్నులనూ కవి యెంత నిశితంగా పరిశీ
లించాలో గుర్తించండి. ఇదేబాటలో నడచిన యింకొక పద్యంకూడా చూడండి.

“రాజకీయాల నేరాలతో జీవించు

వందకులాట కట్టించునాడు

అనిశమ్ము స్వార్థమై యన్యతాల వదిలించు

హీనుల నోళ్ళు మూయుచునాడు

కులమత చాందస క్రూర కర్మతుల దు
 శ్చేష్టితాల సమాధి సేయునాడు
 విత్తమ్ము నార్జింప పెదత్రోవలను ద్రొక్కు
 గూండాం శక్తుల చెందునాడు

ప్రజలలోన అనైక్యంపు భావజాల
 ముడుగునాడు నీరాక మాకిడునుగాక
 నిర్మలానంద జీవనోన్మేష గరిమ
 'యువ' వినుతన వర్ష ప్రభూ! హసాదు!"

ఈ విధంగా నేడిస్తేని గుర్తించి రావలసినమార్పును కవిగారు ఖండితంగా చెబు
 తున్నారు. దోషాలను ఎత్తి చూపడమేకాదు, గణాలను ప్రస్తుతించడంకూడా కవి
 గారు ప్రశంసనీయంగా చేశారు. మొదట్లోనే తమ మాతృదేవికి అంజలి పుడిం
 చారు. భారతీయుడుగా భారతదేశాన్ని ఆంధ్రులుగా ఆంధ్రదేశాన్ని ప్రశంసించారు.
 దానిత్రత సత్యాల నెన్నింటినో రసరమణీయంగా కీర్తించారు. భూత తవిష్కద్వర్త
 మానాలను పంతెనవేసి శ్లామాపాత్రంగా ప్రవర్తించారు.

మా మిత్రులు నలాది ప్రభంజనస్వామిగారు సరస్వతీదేవీ దర్శనం ఈ
 విధంగా చేశారు-

'అవ్యక్తానందదోగ్ధీ' రసరుచిరమనా స్నిగ్ధ శబ్దార్థరూపా
 శశ్వద్ధర్మైకదాత్రీ ప్రణయహితకరీ లోకకల్యాణ శీలా ।
 దుర్భావద్భాంత చాంద్రీ ధ్వనిమధురదుసీ సాదువృత్తాంత భూషా
 వాగ్దేవీ సేవితవ్యా నియత మనుదినం సర్వకారుణ్యమూర్తిః ॥'

సరస్వతీదేవికి పదింక్షణాలున్నాయి. ఈ దశంక్షణ లక్షితయైన శారదా
 దేవిని సహృదయులు నిత్యమూ సేవించాలి. అవ్యక్తమయిన ఆనందక్షీరాన్ని
 ప్రసాదించేది రసంతో ఉజ్వలమయిన మనస్సుకలది, శబ్దార్థములే స్నిగ్ధమైన
 రూపంగా కలది. శాశ్వత ధర్మాన్ని ధరించిఉండేది. ప్రణయాన్ని హితాన్ని కలి
 గించేది, లోకానికి కల్యాణం చేకూర్చడమే స్వభావంగా కలది, దుర్భావములనే
 చీకట్లను చెదరగొట్టే వెన్నెలను కానేది ధ్వని మధురమై ప్రవహించేది, సాదు

వృత్తాంతములనే అలంకారములను దరించేది, కారుణ్యమూర్తి. యిది స్వామిగారి వర్ణన సారం. ఈ పది లక్షణాలు జ్ఞానానందకవిగారి “ధర్మాగ్రహం” కావ్య సంపుటిలో చక్కగా ఆమరికిన్నాయి. అచ్చమైన, దుచిరమైన, రసానంద ప్రసాదిని అయిన వాగ్దేవిని జ్ఞానానందకవిగారు దర్శించి చిత్రించారు. మనల్ని నేవించి తరించమంటున్నారు. సహృదయ పాఠకులే ఆయా లక్షణాలకు లక్ష్యాల్ని అవగాహన చేసుకుని ఆనందిస్తారవి నా ఆకాంక్ష.

కవిగారి ఆశ్చర్యచ ప్రతి ఖండికలోనూ ప్రత్యక్షమవుతూనే ఉంది. కథాకావ్యాల్లో అయితే కవి తటస్టుడై ఉంటాడు. ఏ అర్థాంతర న్యాసంలోనో కొంచెం తొంగిచూస్తాడు. కాని యీ విధమైన ఖండకావ్యరచనలో ఆత్మాశ్రయత్వం అగ్రస్థానాన్ని పొందుతుంది సహజంగా ‘నేను’ అని మొదలుపెట్టకపోయినా ఆత్మానుభవమే ఆవిష్కృతమవుతుంది. మన కవిగారు దావరికం లేకుండా ‘నేను’ అని మొదలుపెట్టి స్వీయ వృత్తాంతంకూడా విస్తారంగానే చెప్పారు. దానినీ గమనిద్దాం.

“అంద్రమ్ము తెలగాణ యైకమత్యమునకు

తెలగాణ నేనురా తిరిగినాను

ప్రతిన బూనుచు తెల్లుబాషాభివృద్ధికి

గ్రంథాలు నేనురా వ్రాసినాను

జాతీయ సుకవితా సమ్మేళనములోన

ముదమార నేనురా వదిలినాను

మానవత్వపు దివ్యమార్గమ్ము శాంతికి

నెలవని నేనురా తలచినాను

ప్రతిభకును చోటులేని యీ క్షితితలాన

కుల మహావ్యాప్తి గాండ్రించు కువలయాన

ఇల్లువాకిలి లేకనే యీ విదాన

పరమతృప్తిమై నేనురా బ్రతుకు చుంటి.”

ప్రతి పాదంలోనూ “నేనురా” అనేమాటను ముక్తాయంశదం జరిగింది. అది అసలే

లేకపోయినా “తిరిగినాను” మొదలయిన క్రియాపదాలవల్లనే అర్థం సుబోధమవుతుంది. అయినా కవి యెంత ‘దీమా’తో చెప్పారో దానిని గమనించడం అవసరం. సీనవద్యంలో అన్నీ సమత కలిగిన పాదాలే. వాటికి అనురూపంగా ఎత్తుగీతిలో మొదటి మూడుపాదాలూ దీర్ఘపూర్వకమైన ‘స’తో అంతమవుతున్నాయి. వెనక చెప్పిన సమత కడదాకా నిలబెట్టుకుంటూ బెట్టుగా పద్యం సాగిందనడానికి ఇదొక నిదర్శనం.

“పొగడె నా శారద జగజ్గు దిలకించి
 విత్తైక కవినాథ విశ్వనాథ
 అడిగె నా గ్రంథమ్ము నంకితమ్మై అయ్య
 దేవరాన్వయహేలి దీవరుండు
 కడిగె నా శిరమును కనకాభిషేకాన
 కర్మపీరుడు బొజ్జ దర్మరాజు
 తొడిగె పెండెరము నా యెడమపాదానకు
 రహిని జ్యోతుల సీతరామమూర్తి
 ఎందరెందరో సాహిత్య సృష్టికర్త
 లెలమి పొగడిరి నాదుకైతలనుగాంచి
 శారదాదేవి మన కటాక్షమ్ము కలిగె
 వసుద నికవైని నేమికావలయు నాకు ?”

“తాండ్రపాపయ్య సర్దారు దైర్యశ్రీకి
 ఆకరంబైన తాలాక నాది
 కవితా విపంచికా గానమ్ము మోర్మోగు
 పేరొందు పెదపెంకి యూరునాది
 గీర్వాణ భారతకృతి రచించిన మహా
 కుశలుడో వ్యాసర్షి కులమునాది
 మహిత లక్షణమైన మానవతా వాద
 వాన నడచెను త్రోవనాది

ఏనుకవి సార్యభౌముడ; ఏను హ్యుండ;
 నాథ శిష్యుండ; సాహితీ సందనమున
 బెడగు కబ్బంపు విరుల గల్పించినట్టి
 భువనహితుడ; జ్ఞానానందకవిని నేను

ఆంధ్రకవి పండితలోకంలో ప్రసిద్ధులందరూ జ్ఞానానందకవిగారిని ఎరుగుదురు. విశ్వనాథవారు శిష్యవాత్సల్యంతో చూడగా, జ్ఞామవాగారు సోదరప్రేమ చూపించేవారు. పెక్కురు ప్రభుత్వాధికారులు, ప్రసిద్ధ ధనికులు జ్ఞానానందకవి కృతి భర్తలై ఆయనకు ఋణపడి ఉన్నారు. శ్రీ దామోదరం సంజీవయ్య, శ్రీ బెజవాడ గోపాలరెడ్డి, శ్రీ నీలం సంజీవరెడ్డి, శ్రీ మాల కొండయ్య, జస్టిస్ పున్నయ్య ప్రభృతులు వారిలో కొందరు. కవిగారిని ఒక విశ్వవిద్యాలయం 'కళా ప్రపూర్ణ'తో సత్కరించింది. డాక్టరేట్ తో మరొకటి డి.లిట్ తో సత్కరించాయి. కవిగారు ప్రభుత్వంవారి Language Committee లో రెండుసార్లు సభ్యులుగా ఉన్నారు. ఉన్నత విద్యాశాఖవారు ఉపవాచకాలు వ్రాయించుకున్నారు. గ్రామ్యు యేట విద్యార్థులకు వీరి ఆశ్రుపాలి గోలకొండ మొదలయిన కావ్యాలు నవ్య కావ్యాలుగా పురస్కరింపబడ్డాయి. ఢిల్లీ సాహిత్య సమారోహలో తెలుగుకవిగా, జ్ఞానానందకవిగారు తమవాణిని వినిపించారు. సాహిత్య ఆకాడమీ పురస్కారం అందుకున్నారు. వివిధ సాహిత్య పురస్కారాలు వారిని వరించివచ్చాయి. కవి కోకిలనుండి కవి సార్యభౌమవరకు అనేక దిరుదులు అందుకున్నారు. శ్రీకొంపెల్ల వీరి పద్యాల్ని కొన్నింటిని ఎన్నికచేసి అంగీకరించారు. సాహిత్యాభిమానులు కవి గారికి పెద్దయెత్తున కనకాభిషేకం చేశారు. బంగారు గండపెండారం వేశారు. ఇంకా ఎన్నెన్నో సాహిత్యగౌరవాలు పొందారు కవిగారు.

కవిగారు మాత్రం ఎవరి ఋణమూ తీర్చుకోకుండాలేరు. ప్రస్తుత సంపుటి లోని కృతజ్ఞతాంజలి, గండపెండేరము, ప్రత్యభినందన, గోపీనాథరెడ్డి, సుబ్బ రామిరెడ్డి, మల్లెమాల, రసమయి మొదలయిన రచనలు అందుకు నిదర్శనాలు.

తెలుగు సాహిత్యమాగాణంలో ఆరవైయేండ్లకు పైగా వ్యవసాయం చేస్తున్న నిరంతర కృషివలులైన జ్ఞానానందకవిగారి రచనలు వాసిగాంచినవి, రాశికెక్కినవి. క్రీస్తువబందము ద్వితీయ సంపుటి ముద్రితం కావలసిఉంది. వివేకానంద

కావ్యం తుదిమెరుగులు దిద్దుకుంటూ ఉంది. ఈ గ్రంథాలన్నీ “సంపూర్ణ గ్రంథావళి” పేరున ఒకటి రెండు సంపుటలుగా రావలసిన అవశ్యకత యెంతయినా ఉంది. పదాన్యులు వ్యక్తిగతంగానో, సంస్థాపరంగానో ముద్రణ కార్యక్రమానికి పూనుకోవాలి. జ్ఞానపీఠాసీనులై జ్ఞానానంద కవిగారు ఆ పురస్కారాన్ని అందుకొని ఆంధ్రభాషకూ సాహిత్యానికి మరింత స్థాయిని పెంచగలరని నా ఆకాంక్ష.

“ఆంధ్రత్వ మాంధ్రభాషాచ నాల్పస్య తపసః ఫలమ్”.

సన్నతి

“అయ్య! సురగాలి ఎల్లయ్య ఆశిషమ్ము
అమ్మ పాపమ్మ చేతి క్షీరాన్న ధార :
మేనమామ శ్రీ గుంట యోహానుకరుణ
అంబసాక్షి నా కవిత కాలంబనంబు.

నా మాట

నిస్కర్షణలభాసమాన హృదయలైన

సాహిత్య సగంధులకు

సాహిత్యం సత్య సౌందర్యాల ప్రగాఢ సమాశ్లేషం. సాహిత్యం హిత సంయుతం లోకహితం. సంతతగాఢ నిద్రాదరిద్రాణమైన లోకాన్ని మేలుకొలుపు చైతన్య జేరీబాంకృతం. జాతిజనుల గుండెల్లో మంత్రంగా సోదరులంతా పండు కునే వెలుగురవ్వల జడిగా హృద్యంగా నైవేద్యంగా సామాజిక స్పృహ కలిగించే విధంగా సాహిత్య సృష్టి నిర్మింపబడాలి. సాహిత్యం నేలవిడిచిన సాముకాదు. అందకారంలోనుంచి ప్రకాశంలోకి, మృత్యువునుంచి అమృతత్వంలోకి అసత్యం నుంచి సత్యంలోకి శోకంనుంచి ఆనందంలోకి నడిపించేదిగా సాహిత్యదీపం వెల గాలి. సాహిత్యం మాటలమూటకాదు. శబ్దాల గారడీకాదు. వరమవద సోపానం. తేనెసోన. గ్రాంత హృదయాలకు అగ్రాంత చిత్రాలకు విగ్రాంతిప్రాసాదం. సంసార విషవృక్షానికి అమృత ఫలప్రదానం. నేలకూ నీరాకాశానికి నడుమ రంగుల దనుస్సు సాహిత్యం. సాహిత్యంగురించి యెంతైన చర్చ సేయవచ్చును. ఎంతో మంది సాహితీపరులు, విమర్శకులు సాహిత్యచర్చ నలుపుచునేయున్నారు. వారి చర్చలు ఆలోచనలు దేశసంస్కృతికి దారితీసినవిగా నున్నచో అనందింపదగ్గ విషయం ఆ విషయ సంస్కృతినుండి సమసంస్కృతికి అడుగువేయ గలగాలి. సంస్కృతి లేనిదే దేశానికి లేదు నిష్కృతి. నీతి నిజాయితీలే రచయితలకు కవులకు మూలద్రవ్యం. అట్టివారు వాల్మీకి, కాళిదాస, భాషా, మేఘినీ, తమ రచనలద్వారా సమాజాన్ని మేల్కొల్పినట్లే మేల్కొల్పుదురు.

ఏ కళ అయినా సరే ఈ భూతల సంబంధం కలిగినప్పుడే అది ఉజ్జీవమువు తుంది గాక. ఈ భూతలాన్ని వదిలి విస్మరించిన కళ గడ్డిపరకలా బంహినమువు తుంది. భావావేశంలో ఉన్న కవి స్వర్గంనుండి భూమిని భూమినుండి పుర్వరాన్ని పీక్షిస్తాడు. అతని ఊహాశక్తి ఆగోచరమైన విషయాలకు రూపం కల్పిస్తుంది. అతని కలం అవ్రదాన్యంగా ఉన్నవాడికి ఒక గుర్తింపు నిచ్చి ఆకారాన్ని కల్పిస్తుంది.

ఇది నా మరియొక ఖండకావ్యం. ఇంతకుముందు పదునేడు ఖండకావ్యాలు రెండు శతకాలు, ఆరు చరిత్రకావ్యాలు, ఒకటి నాపై ప్రముఖులు వ్రాసిన ఆంగ్ల వ్యాసములచర్చయినవి. ఇంక తొమ్మిది గ్రంథములన్నవి కావలసియున్నవి. నేటికి తెలుగునేల నాలుగు చెరుగులనుండి నా రచనలు చదివి ఆనందించి అభినందిస్తూ లేఖలు వ్రాస్తున్న రసజ్ఞులకు అభినందనలు.

నా జీవన కవితా యాత్రాస్థలంలో ఉత్సాహాన్ని అందించిన భాషా బంధువు లనేకులున్నారు. ముఖ్యంగా మనిషేకీ, ఉద్యోగ జీవితానికి అత్యుదయ కీర్తిగిరి శృంగంపై నిలబెట్టడానికి కారణభూతులైన వర్ణఖండన విదగ్ధులను జాతీయ నాయకావతంసులను అసాధారణ ప్రతిభా మనీషా సంపన్నులగు కవిగ్రామణులను కొనియాడుట కృతజ్ఞతా భావనమవి తలతును.

ఈ తరుణంలో

డాక్టరు ఆయ్యదేవర కాశ్యపరావుపంతులు

డాక్టరు బెజవాడ గోపాలరెడ్డి

డాక్టరు నీలం సంజీవరెడ్డి

శ్రీ భవనం వేంకటరామరెడ్డి

కవి సమ్రాట్, పద్మభూషణులు, డాక్టరు విశ్వనాథ సత్యనారాయణ ఈ యుగ కవితోక ప్రతినీది, పద్మభూషణులూ రాజ్యసభ సభ్యులు డాక్టరు సీంగిరెడ్డి నారాయణరెడ్డి ప్రకృతివరులను కొండాడుట అప్రస్తుతంకాదని యనుకొందును.

ఎంతో వ్రాయవలసియున్నది. నేడు తలెత్తి తిరుగుచున్న వాదాలు, వర్గాలు, వర్గాలు, మతా లేమార్గంన త్రొక్కుచున్నవో ప్రతిభారతీయుడెరుగును. నేనిందులో దేనికీ అయినవాడనుకాను. మానవతా వాదానికే కట్టుబడినవాడను.

నా "అహ్వనకావ్యం"లో ఇలా అన్నాను.

"నాది భారతమ్ము మీదట నాండ్రమ్ము

లేదు మతము గితము లేదునాకు

సత్యపథమే నాకు స్వర్గధామము నాకు

అంతరంగశుద్ధి యాత్మబలము"

ఈ మాటలు మత విద్వేషంతో చెప్పినవికావు. మతంపేరుతో కొందరు దుష్టులుచేసే అన్యాయాన్ని సూచించడమే నా ఉద్దేశ్యం.

ఈ ధర్మాగ్రహ కావ్యానికి తమ అనుమోదం తెలిపిన "అలంకారిక చూడామణులు" బహుభాషావేత్తలు "నిరాదంబులు" శ్రీస్మూర్తి శ్రీ టి. భాస్కర రావు గారికి నా కృతజ్ఞతా నమస్సుమాంజలులు.

ఈ గ్రంథ ముద్రణకు పూర్తి సహకారమిచ్చిన మా పుత్రికారత్నం చిరంజీవి డాక్టరు ఎస్. శరత్ జ్యోత్స్నారాణికి, అల్లుడు వి. వి. రమణకు నా యనేకానేకాశీర్వాచనములు.

మోహనంగా ముఖవస్త్రం వ్రాసిన వ్రముఖ కవి, కథకుడు, చిత్రకారుడు శ్రీ శీలా వీరాజుగారికి,

ముచ్చటగా ముద్రణ గావించిన శివాజీ ప్రెస్ వారికి నాధన్యవాదాలు.

నా జన్మకు కారణమైన నా తలిదండ్రులు, స్వర్గీయులు, శ్రీ సురగాలి ఎల్లయ్య, పాపమ్మగారలకు వినయంతో తలవంచి నమస్కరించి యీ కృతిని సమర్పణం గావిస్తున్నాను.

“గుడికూలును నుయిపూడును

వడినీళ్ళన్ చెరువుతెగును వనమునుఖిలమా

చెడనిది పద్యంబొక్కటి

కుడియెడమల కీర్తి గన్న గువ్వలచెన్నా!”

19-10-1998

రసజ్ఞనిలయం

కాకినాడ.

జ్ఞానానందకవి

ఈ ధర్మాగ్రహములో

అంజలి
కనకాభిషేకము
కాశేశ్వరరావు
దాత !
మతము
బంగారుభూమి
గండపెండేరము
ప్రత్యభినందన
తెలుగుతల్లి
యువ !
గోపినాథరెడ్డి
దాత !
సుబ్బరామిరెడ్డి
మల్లెమాల
మధునాపంతుల
ఈ సంక్రాంతికి
ఆకాంక్ష
కృతజ్ఞతాంజలి
రసమయి
బహుదాన్య
ఈశ్వరా !
ధర్మాగ్రహము
స్వర్ణోత్సవవేళలో
వివేకానంద సింహగర్జన

అంజలి

ఏ జన్మంబున నోము నోచుకొని తల్లీ! కంటివోనన్ను సీ
పూజా భాజనమైన గర్భమున దీపుల్ సీమ్ము సాహిత్యపున్
తేజంబిందు రహింపగా తెలిసెలే సీ స్వాంతంపు టార్ద్రత్వముల్
నా జన్మంబు ఫలించె వ్రాసెద నగణ్యంబైన సాహిత్యమున్

రెండేండ్లెసను నిండనట్టి ననుతల్లీ! వీడి స్వర్గాన ను
ద్దండుండైన విదాతృ నాజ్ఞచన నాదారమ్ము లేనట్టివన్
కొండంతా ననుబెంచినాడు పిత నీకుంగూర్తు సాహిత్యపున్
దండల్ కాశ్వత మీ ప్రపంచమున విద్యాలోక ముప్పొంగగన్.

జననీ! నీదు పవిత్రనామమును స్వచ్ఛంబైన పద్యాల నిం
డిన సారమ్మున డెందమందు దొలినే నీపూజ గావించి వ్రా
తును నీపై నొక కావ్యరాజమును ముద్దున్ స్వర్గమందుండి దీ
వనలిమ్మా! కయికొమ్మ మ్రొక్కు కవితా వాల్లభ్య సంసిద్ధికిన్.

అనాకంబున నీవు వర్తిలుచు విద్యాప్రౌఢ పారంగత
జ్ఞానుల్ దివ్య సభాంతరాళమున విన్నాణంబు జెన్నార సీ
జ్ఞానానందకుమార రత్నము పఠించన్ సత్కవిత్వంబు నీ
వానందంబున దేలవా? యదియు నాకానందముం గూర్చదా ?

నాకిష్టిర్వది మూడు వర్షములు మేనన్ గ్రుమ్మె యుష్మత్కృపా
శ్రీకింబాత్రుడనైతి సత్కవి జనాశీర్వాదముల్ గల్గె త
ప్రీతి కారుణ్య మరంద బిందువులు వ్యర్థి భూతమా కాదు నే
నే కైతన్ రచియింప లేననుట తల్లీ! పల్క సిగ్గయ్యెడిన్.

అవునా? కాదను హేతువాదముల కేలా? సందు నీయంగ నే
 ది విశేషంబును జూపుమంచు నెవడో తీండించిలోలోన నీ
 భువనంబంతయు మోయు వానివలె తప్పుల్ వట్ట లక్షింప నే
 నెవరేమన్న సరే రసజ్ఞులిల విందేచాలు నాకైతలన్.

25-12-45

కనకాభిషేకము

అమ్మా ! శారద ! నీ కటాక్షమున నాకబ్బెన్ జగాకైతలి
ట్లిమ్ముం గూర్చిన యీ బహుకృతికి నీవేకారణంబొదు వం
చిమ్ముం బల్కగ సంతసించెదను నాయీ యున్నత శ్రీకి ల
క్ష్యమ్ముం జూపిన నీ యుదారతకు జోహారుల్ సమర్పించెదన్.

తల్లీ ! శారద ! నీ యనుగ్రహముచేతన్ నా కళావాణి శో
భిల్లెన్ నన్ను కళాప్రపూర్ణునిగ పృథ్విన్జేసి నిండించినా
వెల్లన్ గీరితి రాసులన్ దెలియనే యీనాటి సమ్మాన సం
పల్లాభంబులు నీవెగా దలచి సంభావించు దెందమ్మునన్.

పటు విద్యుత్తు గలట్టివారలను సంభావించు నీ దివ్య వి
స్ఫుట హస్తమ్మునకున్ నమస్కృతులు దీప్తుల్ నీమ్ము నీ భావపున్
ఘటనాశక్తికి మెచ్చుకోలగుత వైండావంశ మౌళింద్ర ! వేం
కట నారాయణ నీకు నబ్బెడిని సౌఖ్య శ్రీయశశ్చంద్రికల్.

దిగులుంజెందిన నా కళాసతికి నుత్తేజమ్ము గల్పించి నా
యగచాట్లంగని సంతసమ్మిడిన విద్యామూర్తి ! సాహిత్య ని
మ్నగలం దేలిన మానవోత్తమునకున్ మాన్య ప్రశంసాంజులుల్
ఆగుతన్ దివ్యవిభుద్ధ భావునకు శ్రీ యల్. మాలకొండయ్యకున్.

నా సాహిత్యముగాంచి నా యెడద దిజ్ఞాత్రమ్ము గుర్తించియె
ట్లో సంతోషము గూర్చగా దలచి నాకుత్సాహముం గూర్చు వి
ద్యా సౌహార్ద విభాసు నూర్జిత యశోహాసున్ సుదా సాహితీ
భాసున్ వాగ్మిని పాత్రునిన్ సతము సంభావించు స్వాంతమ్మునన్.

కఱవై పోయిన సాహితీ నభలు చక్కంజేయగా నేరికిన్
 పురమాయంపక కూర్మలింపొసగ సొమ్మున్ ద్యాగ సద్బుద్ధిమై
 ఖరుచుం బెట్టును సంతసం బొదవ నాగంభీర భావోన్నతున్
 స్మరియింతున్ హృది సత్కళా ప్రభుని బొజ్జా ధర్మరాజాఖ్యునిన్.

తిన తిండిలేని వేళను నన్నుగని ప్రేమ
 నన్నమ్ము వెట్టి నన్నాదరించి
 చినిగిపోయిన కట్టుకొనునట్టి వసనమ్ము
 లకు దుఃఖపడుచు వస్త్రమ్ములిచ్చి
 పంచముండితడంచు పడదిట్టువారికి
 బుద్ధినెప్పుచు నన్ను బుజ్జగించి
 ఆత్మ గౌరవమునకై ప్రాకువాదని
 కడుప్రేమ మీరగా గారవించి

“నాదు కవిత మెచ్చి నాయభ్యుదయము కో
 సరము కలలగాంచి సరనమతిని
 మేలుగోరువాని నైలాడ వైడిత
 ల్లిని దలంతు నాదు మనసునందు”

ఏడ్చినవారు కొందఱెపుడేడ్చురు సృష్టి రహస్యమిద్ది తా
 మేడ్చిన లాభమేమి ? శ్రమయే మిగులున్ పరవాని బుద్ధినిన్
 పూడ్చగ జూతురద్ది సరిపోవునె ? కాలము వారినెప్పుడో
 ఈడ్చగ పోదుచేయుపనికెంతయు దీర్చును వడ్డితోడుతన్.

పనలేనట్టి కవిత్వపున్ రచనలన్ వ్యర్థమ్ముగా వ్రాసి వ
 ర్గ సమారాధనమందు సత్కృతులతో గర్వాన దిగ్గాడు ద్వే
 ష సమాలీడ కళావిరాజితుల శుష్కంబైన కావ్యాలకున్
 వెన సంభావనమా ? యిదేమిటికి గుప్పింతున్ దిరస్కారముల్.

విసపుంగోలు సాచి మిక్కిలి కులద్వేషోగ్ర సర్పమ్ము పెన్
 బుసలం గొట్టుచునున్న వేళ గరుజాంబోదుల్ దయాభావుకుల్
 ససిమై నాకవితా సవిత్రకి మహాస్వర్ణాభిషేకమ్ము సం
 బర మొప్పార ఘటించువారి కభివాదమ్ముల్ సమర్పించెదన్.

నలువదియేండ్లుగా తెలుగునందన వాటి జరించి మాలిగా
 మెలగిన నాకు నేడమరె మేలిమి గౌరవ భాజనమ్ము నా
 నలిగిన జీవితానకిది నవ్యతరంబగు శక్తినిచ్చును
 జ్వల తరకావ్యరాజముల వ్రాసెద తెల్లులు మెచ్చనిచ్చులున్.

ఎవడెంత యేడ్చినను నా
 కవనపు రాజింపు తగ్గక నెదుగు నిక న
 న్ను విడిచివెళ్ళునె ? శారద
 అవురా ! నీ తెలివిలేమి కబ్బుర పడెదన్.

కులముల్ గోలకు పోక సత్కవితకే కూర్మూల్ విడంబింప ను
 జ్వల సమ్మాన మొనర్చినట్టి గుణ భాస్వన్నూర్తులన్ బేర్చి మై
 దలతున్ వారల సాహితీ పరతకున్ దర్మస్వరూపైక వి
 ద్యలకున్ జోతలు గ్రుమ్మరించెద యథార్థంబిద్ది వాచింపగన్.

శ్రీనాథుండల ప్రౌఢరాయల కళాక్షేత్రమ్మునన్ హాటక
 స్నానంబాడెనునాడు నేడిచట భాషాభిజ్ఞు లౌదార్య సం
 ధాన ప్రక్రియ గారవింప బుదులానందింప వేదోక్తని
 స్వానప్రతాపము సందడింప కనక స్నానాన నోలాడితిన్.

కాశేశ్వరరావు

ఒక మహాజ్యోతి భూమికి నొరుగునట్లు
నేలపయినొండు పండాకు రాలినట్లు
తెనుగు భువనమ్ము గగనాన నెనుబడెండ్ల
వృద్ధ యోధుండ రాలిపోయితివి నేడు.

నీ యింటన్ బస సల్పినట్టి మునిగాంధీ కర్మ సిద్ధాంతి ని
న్నో! యయ్యా! యని పిల్వగా జనితివోహో! పౌరుషాత్ముండవై
ఆ యాంగ్లేయులతో నెదుర్కొనగ సత్యాహింసలన్ దారిలో
నీ యుద్ధేశ్యము శంసనీయమగు తండ్రీ! నీకు శ్రద్ధాంజలిల్.

త్యాగ సహితమైన ధర్మవర్తనమున
నడచి దొడ్డపేరు వడసినాడ
వయ్యదేవరయ్య యకలంకమగు నీడు
చరిత తెలుగునేల మఱువగలదె ?

కాంతా కాంచనములపై
నింతేనియు నాసలేక నెనుబడి యేడుల్
కాంతముగా బ్రతికిన మీ
కాంక్ష్మజ్వల తావమునకు సాష్టాంగమ్ముల్.

ధాత !

ఇది శోకమున మునియెద గ్రహింపగ కైత
లల్లు వాల్మీకి మహర్షి సీమ
ఇది తండ్రియాజ్ఞకు బదులునెప్పని జాన
కిజాని నడచిన షీతి తలమ్ము
ఇది శంతనుని గంగకుదయించినట్టి నం
దనుడు భీష్ముని ప్రతిజ్ఞా నిలయము
ఇది కుంతి కాంక్షలో పొదలిన కర్ణుని
జమలేని గాఢ విశ్వాసభూమి

మాట తప్పనట్టి మహనీయ సంస్కృతి
కాలవాలమీ ధరాలలామ
అట్టి నేరిజొచ్చినా వర్వదేండ్లకు
దృష్టి నిలుపుదాత ! తెలియగలవు.

దేశములోని సంగతులదేపనిగా గమనింప దాత్రికే
దోశని పట్టుకొన్నటుల తోచుచున్నది బాగుచేయు వా
లే శత్రులై చరించిన మహిన్రహియించునె సంస్కృతి ప్రభా
రాకులు సామరస్యములు రంజిలునే ? జగదాల నేరితో.

ప్రాథమిక సూత్రమో మానవత్వమునకు
కులపు కాంస్య భిత్తి కలడ్డు కొన్నాడు
మృగ్యమగు సంస్కృతి యిచట యేదిదారి ?
ఇది కులమ్ముల దేశమోయీ ! యుగాది.

ప్రారబ్ధమిదిగాక యేమిటి ? హవాలా కుంభకోణమ్ము తీ
రే, రూపే మరి వేరయై కుదిపె చాత్రీ గౌరవశ్రీలు వి
డ్డారంబై నడివీధికెక్కె నెవడడ్డున్ చెడ్డకున్ దూరుతా
వారే స్కాముల యూబిలో పడుట దౌర్భాగ్యమ్ము దేశానకున్.

సామర్థ్యమ్ముగలట్టి ధీకులకు నాశాజ్యోతిగా నిల్చి ధా
తా ! మాదేశము నుద్ధరింపగల సత్తా జూపి యీనేటి యీ
స్కాముల్ గూర్చిన యప్రతిష్ఠలకు సంస్కారమ్ము ఖండించి మా
లో మాకున్న విభేద భావముల క్రుశ్కున్ దీసి భాసింపుమీ.

గ్రహియంపగలవె దిగాల మొగాల ని
ట్టూర్చెడు నాడవడుచుల బ్రతుకు
వహియంపగలవె దుర్బర దరిద్రజవాళి
గోడు పరిహరింప కొమ్ముకాసి
సహియంప గలవె దౌర్జన్య పూరిత వక్ర
గతుల రాధాంతాల గ్రహణ బలము
దహియంపగలవె స్వార్థపరుని గుండెలో
తిరుగాడు నత్యాశ దిష్టిబొమ్మ

గొంతువరకు మ్రింగి కోటాను కోటుల
స్కీము స్కాములోన జిక్కువడిన
గడుసు నాయకులకు గల న్యాయసూత్రమ్ము
కాలనిర్ణయమ్ముగాదలంతు.

ఈ యుగాదులు రానిచో నేమికోదువ ?
జరుగవలసినవవి కాలచక్రమందు
జరిగితిరు నొడ్డారించు జనుడెవండు ?
చెప్పినదె చెప్పుచుంటిని తప్పదేమొ ?

ప్రజలను మోసగించు పరిపాలకు లేలిన నేలలోన సీ
యిజముల గోలలోన నభివృద్ధికి తావిసుమంత లేని యీ
బిజుగుల బాటలోన నిలుపేదలు వచ్చెడు బువ్వకోసమై
గిజగిజలాడుచో నిచట గీతల వ్రాత లనర్థకంబులౌ.

ఇది నీకు తగదురా! యీ యబలామణిన్

ప్రొయ్యిలో కుక్కి చంపుట దురాత్మ !

ఇది నీకు తగదురా? యీ యాడపడుచుని

మొసలి కర్పించుట మూర్ఖ హృదయ

ఇది నీకు తగదురా? యీ దళిత స్త్రీని

యిటుల హింసింప నిక్కష్ట చరిత !

ఇది నీకు తగదురా? పెదవి విప్పని పేద

గుడిసె హరించుట గుండగొయ్యి

ఆని నిజమును వచించిన వినరు విన నొ

కండులేడు నీవే చెప్పగలవు దాత !

విషపు బావాల సంస్కృతి విజ్ఞప్తిగు

భువనమిది దీనికెవ్వడు బుద్ధినెప్పు.

గోతుల్ ద్రవ్యుచు కొంపకూల్చుచు కుయుక్తుల్ పన్ను గూండాలుకున్
జాతి ద్వేషుల కప్రసిద్ధులకు పెన్ సత్కారముల్ సాగుచో
దాతా! యేమిటి? యిందులోని పరమార్థం బేమిటో మమ్ము నే
ఖాతాలో జమచేసెదో తెలియ దగ్రాహ్యమ్ము మాబొంట్లకున్.

ఏదిరా యిచట బ్రాహ్మీ విభూషణునకు

శిరము వాల్చగ చెప్ప చిన్న కొంప

ఔనురా సుకవితా శ్రీనాథునకు నిట

నేదిరా జీవింప భృతి యొకింత

పెదవెంకి ఋషి పద్య విద్యా ప్రభువునకు
 నేదిరా సర్కారు సాదరమ్ము
 నిగనిగల్ కయితలు సొగయించు నా మహా
 కవికేదిరా కాస్త గంజిబువ్వ

ఇది తమాషా ప్రజారాజ్య మిది నిజమ్ము
 కళలపంటలు పండని కర్మభూమి
 నీ హయామున కళలు పండింపవోయి
 రాత్రి వత్సర వర్ణభేదాల మాన్చి.

మతము

“హితము నెఱపనట్టి మతమన్నది యేల ?
కాంతినిదని సాధు సంఘమేల ?
భవ్యమైన మానవతను విభాగించు
మతము బూడ్చి పెట్టవలయు ద్రువము”.

బంగారు భూమి

ఈ శుభ పుణ్యకాలమున నీ సుముహూర్త మహోత్సవ ప్రభూ
తాళయవేళ నీ మధురతా రస బంధురతా మనోజ్ఞ దీ
క్షాళయ పర్వకాలమున నక్షయమైన తెలుంగు కీర్తిది
గ్దేశములన్ రహించెడిని దివ్యటి నెత్తుము తెల్లు భామినీ !

గుంజుకొంటివి తొల్లి కుటిల మానసవైరి
దోశ్శక్తి నణచి నమశ్శతమ్ము
పుంజుకొంటివి తొల్ల భువన బాండము గమా
యింప కీరితి పూలమంపుజల్లు
రుంజుకొంటివి పూర్వ మంజసా భాగా ప
హారులౌ యొరుల దురాగతాల
నంజుకొంటివి మున్ను నవమాదురీ ఝరీ
సంకాశ సుకవితా శస్తరుచుల

దరణి చక్రమునకు మిఱుమిట్లు గొలువంగ
తెనుగుపదము తీయదనము బంచి
నిఖిల జగతి పూజనీయత గణించుచు
తెలుగు రాజ్యలక్ష్మి వెలయుమమ్మ !

బంగారమ్ము ఫలించు పంటపొలముల్ పావిత్ర్య సుక్షేత్ర రా
జింగల్యాణ ప్రదంబులౌ రసధునుల్ జీవాలకు జ్ఞీవమై
నింగారింప శిలోచ్ఛయాలు పహరా సేయంగ నీ భాగ్య శ
క్తిం గీర్తించెద నాంధ్రరాజ్య జనయిత్రీ ! యెంత ధన్యాత్మవో !

చవులారించిన యట్టి నీదు సుషమా సౌభాగ్య సంపత్తికిన్
 భువనంబుల్ గొనియాడ సాగినవి కాపుల్ గాచె నీ భావ రా
 జ విభాశ్రీ ఫల వృక్ష సంతతులు సాజంబైన దాక్షిణ్య మూ
 ర్తివి నీ కీరితి చంద్రికల్ దెసలు తల్లి! వర్షె పోషింపుమీ!

పూయింపుమీ ముగ్ధ మోహనరాగ సూ
 నాలు నందనుల స్వాంతాలతోన
 కాయంపుమీ క్రమగాఢోజ్జ్వ లోజ్జ్వల
 కాంతిరేఖా చంద్రికలు జగాన
 వ్రాయింపుమీ మధుర మహాంద్ర ప్రదమాన
 పౌరుషాకృతులు విశ్వ ఫలకాన
 మ్రోయింపుమీ పొట్టిముని త్యాగ సహితమా
 ఆత్మార్పణంబైన యమృతవీణ

పూర్ణ విజ్ఞతా ప్రభూత చైతన్యమ్ము
 నిండనిమ్ము నీ యఖండభూమి
 గంపెడు బలగమ్ము గలదాన లోకాన
 కలిమి బలము గలుగు తెలుగుదాన.

కలశన్ గుత్తకు స్వీకరించిన యశఃకాముల్ తమాషా రస
 జ్వల హస్తాలను గింజుకొన్న మధురస్ఫూర్తి నిర్వదంబించుషేల్
 తెలుగుంగైత మిటారి కాశ్రయము లేదేమో ? పురంద్రో! సము
 జ్వల సాహిత్య జగత్ప్రణేతల యదృష్టంబున్ సమీక్షింపుమీ :

పండింతువా విశ్వఖాండమ్ము మెచ్చనాం
 ద్రమధుర కవన కేదార సీమ
 నిండింతువా కళాఖండ సృష్టి బ్రహ్మ
 శిథిల జీవితములన్ జీవశక్తి

బండింతువా కొఱగాని వాక్కులు పల్కు
 వదరుబోతు ప్రలాప వాక్య వితతి
 దండింతువా తప్పదారి త్రొక్కిన స్వీయ
 కుషింభరుని దంభలక్షణమ్ము.

అత్మ నిగ్రహమ్ము నంత గోల్పోవుదు
 పరులకెపుడు చెక్క భజనసేయు
 ప్రాణ గొడ్డమైన బ్రతుకు చెండింతువా ?
 అమృతరూపిణి! మహాంద్ర జనని !

స్ఫూర్తి శ్రీ సముపేతులై హృదయ సంపూర్ణత్వ మాశించి ని
 ర్వర్తింపందగు నా సహోదరులు విశ్వక్సేణి సంక్షేమమున్
 గుర్తింపందగు సీ ప్రణాళికల శక్తుల్ దీవ్యమౌనాడు ని
 య్యార్తింబొందిన నా తెలుంగులకు సౌహార్దమ్ము సంధిలైడిన్.

ప్రహస్యంబైన సహోదరత్వములు స్వీయ క్షేమ వాంఛ తప
 శ్రీ స్వేచ్ఛా పరికల్పితాశయము రాశి భూతమై యొప్పుగా
 నిస్వార్థమ్మును గోలుపోయిన సుతా నీకానకున్ నేడు దీ
 క్షా న్యర్థాంచిత కంకణమ్ము విధిగా గట్టింపు మాంద్రావసీ !

గండ పెండేరము

మోషల్ వెట్టెడు నాడు బాల్యమున నుగ్గుంబాలతో పాటుపి
యూషంబున్ గలబోసి పెంచితివా? లేకున్నన్ మహాసాహితీ
భాషాయోష మదీయ జిహ్వపయి నా వానించునే? నేడునా
భాషా సత్కృషికిన్ లభించె జనన్ 'పాపాంబ' యీ సత్కృతుల్

అరుసంబుల్ హవణిల్ల మీదయిన యద్యక్షత్వమందీ యశో
గిరివైన్కెక్కిన నాకళాసతికి కల్గెన్ మేల్మీబంగారుగ
గ్గెరసన్మానము సింగిరెడ్డిమలజా! కేల్మోడ్పు సాహిత్యసుం
దరమూర్తి! భవదీయవాక్కులు మరంద శ్రీనిదానంబులొ

తీయని తేటతెన్ను పదదేనువు బిండి రనైకమాదురీ
గేయకవిత్వ మున్నొడివి కీర్తిమరీచుల విశ్వగౌరవ
స్థాయినిసిల్పి యున్న తినిదాచ్చిన దీమణి! సింగిరెడ్డినా
రాయణరెడ్డి! మీపలుకులందు వసందులు చిందులాడెడిన్

కూలియు వెన్నుడున్ త్రిపురసుందరియున్ పరిశుద్ధుడేసుడున్
వ్రాలిన నేల నాడు నిరవద్య కవిత్వ సరస్వతీపదా
జ్ఞాల నదించుకింకిణుల చక్కనిశబ్దము లేలుగాక: యం
దాల పసిండిపెండేరము దాల్చునుగాక! మదీయవాణియున్

అమితో దారతతోడ నాయలతి కావ్యాలన్ సమీక్షించి మో
దము సంతృప్తిగ బొందినాపయిని బద్ధప్రేమ జూపించినా
రు మహాదార చరిత్ర! చౌదరి: మహాంధ్రుల్ మెచ్చుకొన్నారు మీ
సమతా మానవతా స్వభావమును ప్రస్తావింప తథ్యంబగున్

కళలకు స్థానమిచ్చిన యఖండులు రాజులు పోయిరి దరా
తలమున వారు నిల్చిన సుధామయ మంజుల దివ్యసాహితీ
నిలయములైన సత్కృతులు నిల్చిన విప్పటికిదాక యొప్పుడున్
నిలుచును సత్కృషీశ్వరులు నిండినభూములు స్వర్గతుల్యముల్

తొలియలసాని పెద్దనకు తోరముగాగ పసిండిగగ్గెరన్
చెలిమివహింపగా దొడిగి నేటికి నీకవితా ప్రపంచమం
దలరిన కృష్ణభూపుని విదాన కవిత్య చరిత్రలోన జ్యో
తుల కులదీప! నిర్బేదపు తోషణమొప్పగ బ్రహ్మకల్పముల్

సాగసుల్ నిమ్మెడు నాంద్రభాషకు యశస్సున్ గూర్చ పాశ్చాత్యులే
పొగడన్ బోదననల్పివచ్చిన గుణాంబోరాశి! మీ వాక్కులో
నెగడున్ సుందరతా ప్రబోధములు నందింపించు మీ వార్తకున్
అగుతన్ దోయిలి “కొత్తపల్లికులదీపా!” పీఠభద్రాభిదా!

మాయయు మర్మమింతయును మాటకునైనను లేనియట్టి శ్రీ
భాయన వంశజున్ మధుర వాగ్మిని వక్త్రశిరోమణిన్ జగ
చ్రేయము గోరుకొన్న గుణశిష్టుని పాత్రునకౌతః వందనా
లీయెడ సత్కృతిత్వమన నెంతయు పొంగిన కారణమ్మునన్

నాడు కనకాభిషేకమ్ము నాకు వేడ్క
ఘనులు కొనియాడ చేయింపగలిగినారు
నేడు కూడను గండపెండెరపు నభిషేక
ఘనులు కొండాడ చేయింపగలిగినారు

ఈసు మనస్సులోనెదిగి యెంతయు దుష్టపుచింతచే దుర
భ్యాసములో మునింగిన దురాత్ములు దుర్జనులీ కుసంస్కృతి
వ్యాసులు పెచ్చుమీసిన దివాణము దగ్గముగాక యేమగున్
ప్రాసనవానివ్రాతకు తురాయి లభించినచో విశేషమా !

ఒక కవికేమికావలయు నుండుటకింత కుటీర మింత తిం
డికి నరిపోవుటలైయు కనీసపు వస్త్రములింతియేకదా!
సకలమహితలంపు సుఖశాంతులకోసము పాటువడ్డ వా
రికి కవులైన వారలకు తృప్తినొసంగని దేశమెట్టిదో?

నావర్గమొకటే నమస్తమునకున్ నాందీసుమీ యంచునే
వేవోవాక్కుల నాడువిజ్ఞులకులేదే? హేతువాదమ్ము ప్ర
జ్ఞావేశద్యము లొక్కవర్గమునకేనాగుత్త? యీ మాటలో
జీవస్ఫోరక కాంతిలేదు ఫలియించెన్ నాతపస్సీంతకున్

విద్యావార్థుల సన్నిధానమున నివ్వేళన్ ఋషిప్రోక్తమత్
పద్యగ్రంథ నరస్వతి మృదుల పాదాబ్జాతమ్ము గీలించెనీ
హృద్యోత్కర్షపు పెండెరంపునభ నాకిచ్చున్ సముత్సాహదీ
క్షోద్యద్దీప్యదనంత భావనలు నాకుర్విన్ తపః ప్లహ్నాడన్

నా కనకాభిషేక తరుణమ్మున మెచ్చిన యాండ్రసాహితీ
లోకమునేడుగూడ తమలోని మహాన్నత సంస్కృతి ప్రదా
శ్రీకము సందడింప నరునింతురుగాక సరస్వతీ వదూ
టికమ సీయదృఙ్మదురలేవకు లేవెటివంటి బేదముల్

మహితమైనట్టి రామాయణ కావ్యమున్
మేల్మీనందించె వాల్మీకిమోని
దృతినిర్ధరింప భారతమును రచియించె
పరమధర్ముడు పరాశరుని కొడుకు
ఘనకాళికాంబ మోహన కటాక్షమ్ముచే
ఘంటానవాసెను కాళిదాసు
సమరరంగమున దీచాతుర్యమలరగీ
తావార్తజ్ఞాదె యాదవకులుండు

“మునుపు చదువులేని ఘనులైనవీరలు
 కవనవిద్య లరయగలిగిరెటుల?
 కవిత పూర్వజన్మ గంధమ్మువల్లనే
 కలుగుగాని చదువు వలనగాదు”

మేటిదైనట్టి పుష్పకిరీటమొండు
 నాశిరస్సీమ నలరించి నాదుకవన
 విజయలక్ష్మిని వినుతించి పెద్దచేసె
 రసికతామూర్తి కొప్పాక రామకృష్ణ.

తాండ్రపాపయ్య సర్దారు ధైర్యశ్రీకి
 ఆకరంబైన తాలూకనాది
 కవితావిపంచికా గానమ్ముమాత్రోగ్గు
 పేరొందు పెదపెంకి యూరునాది
 గీర్వాణభారత కృతిరచించిన మహా
 కుశలుడౌ వ్యాసర్షికులమునాది
 మహితలక్షణమైన మానవతావాద
 భావాన నడచెడు త్రోవనాది.

“ఏను కవిసార్వభౌముడ! ఏను”విశ్వ
 నాథ”శిష్యుండ! సాహితీనందనమున
 బెడగుకబ్బంపు విరులగల్పించినట్టి
 కువనహితుడ! జ్ఞానానంద కవినినేను”

ప్రత్యభినందన

డెబ్బదియొక్క వర్షములు తీవి మెయిన్ గతియించె కాలపున్
బెబ్బలి రాటికాగి యభివృద్ధి పథమ్మున సాగునాకొగిన్
సెబ్బర లేని జీవనము సేయుచు నున్నటువంటి నన్నికన్
డెబ్బది రెండదేగతిని డీకొననున్నదో ? యెట్టులున్నదో ?

ఎన్ని యుదయాస్తమయములు నన్ను తాకి
దాటవలయునో బ్రతుకు పథమ్ములోన
ఎన్ని కడగండ్ల పడగండ్ల సీ జగాన
తట్టుకొనవలెనో నాకు తరమె ? నుడువ ?

ఈ సాహిత్య తపోవనాన ఋషినై యీర్వా మహాద్వేష బా
ధా సంక్లిష్ట విమూఢ సంస్కృతికి చిత్తంబీక గాంధ్యపాం
సా సూత్రార్థములో జరించి జగతీ సంక్షేమ మాశింతు నే
నా? సాహిత్య కళాప్రపూర్ణుడను జ్ఞానానంద కవ్యగ్రణిన్.

ఈ విజ్ఞాన వివేక సంపదలు నావేయంచు మూర్ఛించు వా
డా! వీర భ్రమలో మునింగిన జడుండా! విశ్వ విశ్వమ్ములో
నీ విజ్ఞానమదెంత ? నీ బ్రతుకు సందేశమ్మదేపాటిదో
ఈ వర్గాల కులాల మధ్యమున బాయీ! నిల్చి పోరాడుమా !

సమయంబింత లభించుచో జన సమస్యల్ తీర్చగా నెంచి ని
త్యము పేదప్రజ కాత్మ బంధువయి చేతల్ చేసే విద్యుక్త ద
ర్మముగా స్వాంతమునందు నెంచిన దయారమ్ముండ! వాక్రువ్వ మీ
యమితోత్సాహము బాగు మంగపతి రాయా ! నా నమోవాకముల్.

తలపన్ మీదగు దీవిశేషములు స్తుత్యంబంచు హర్షాన నొ
జ్జలు వాక్రుత్తురు మంచినేయుటలె మీ జన్మంపు హక్కేమొ స
త్కళలన్నన్ సముదార భావమున నుత్సాహమ్ము నూపించు శ్రీ
పులి వీరయ్య" సరస్వతీ నిలయ! మిమ్ముంజుట్టు సమ్మోదముల్.

పొంగిన గంగాదారా

బంగిని మీమధుర వాక్రవాహము దొరలున్

రంగారు మీదు క్రియలవి

బంగరు సమమగు ప్రొపెనరు పాత్రుడు గారూ!

సకల కళల మెచ్చు సాహితీ బంధువు

ప్రథితగుణుడు పెంట రామచంద్ర

రావు గారికగుత రమణీయ శుభవరం

పర లనారతమ్ము వసుదలోన.

శ్రీ శివలెంక వంశజన శేఖరులైన ప్రకాశ రాయనిన్
దేశిక వర్యునిన్ విమల దీమతినిన్ మధురైక భావనా
వేళుని, పార్వతీ పతి పవిత్ర పదాబ్జములన్ భజించు దీ
క్షా శయమూర్తినే దలతు స్వాంతమునందు జగాన నిచ్చులున్.

కులమున్ ప్రక్కకునెట్టి సత్కవిరకున్ కొండంత యడై మహా
జ్జుల సంస్కార మనస్సుగల్గిన యశస్కాముండు సాహిత్యపున్
జలధిన్ మున్కులువేసి పేర్లనిన ఘంటా వంశ్యశ్రీబుచ్చి బా
బుల వైశిష్ట్య మనోజ్ఞ భావనకు సంపూర్ణ ప్రశంసాంజలిల్.

అమృత స్వాంతుడు మానవీయతకు జోహారిండు సన్మార్గుడు
త్తమ సాహిత్య పథమ్ములో నడచు సత్యాలాపి విశ్వమ్ము శ్రే
యము నాశించు సదాశయుండు నిరవద్యత్ ప్రోజ్జులత్ దీవి శే
షము జెన్నారెడు డాక్టరైన ఘనుడిజ్ఞాదన్ ప్రశంసించెదన్.

సొంపులు గల విజ్ఞానపు
చంపక సురభిశములాంగ్ల శాస్త్ర గ్రంథాల్
గంవళ్ళ కొంది పీల్చిన
“కొంపెల్లా” మీకు శుభము గోరెద పుడమిన్.

పొగడె నా శారద జగజ్జగ్గు దిలకించి
విత్తైక కవి నాడు విశ్వనాథ
అడిగె నా గ్రంథమ్ము నంకితమై ఆయ్య
దేవరాన్యయ హేలి! దీవరుండు
కడిగె నా శిరమును కనకాభిషేకాన
కర్మపీరుడు బొజ్జ దర్మరాజు
తొడిగె పెండెరము నాయెడమ పాదానకు
రహిని జ్యోతుల సీతరామమూర్తి

ఎందఱెందరో సాహిత్య సృష్టికర్త
లెలమి పొగడిరి నాడు కైతలను గాంచి
శారదాదేవి ఘన కటాక్షమ్ము గలిగె
వసుద నికపైని నేమి కావలయు నాకు.

కులముల్ లేవని గొంతుచించుకొని పల్కుల్ పల్కు సోదర్యులా
కులపున్ బేరున గొప్ప గొప్ప పదవుల్ గుర్తింపులం బొంది యా
కులమున్ పెంచెదరట్టి వారలు దగాకోరుల్ ప్రజాస్వామ్య మం
దలరన్ హైందవజాతి సంస్కృతి ప్రవిద్యసంబు కాకుండునే ?

చదువులేని వాండ్రు సంమాలు పెట్టిన
యవసరమ్ము వారి కాశ్రయమ్ము
చదువుకొన్నవాండ్రు సంమాలు పెట్టిన
నంగనాచితనాము తొంగిచూచు.

మహిత సంస్కృతికి పెన్ మచ్చగా నిల్చిన
 కులకాంస్య భిత్తికల్ కూలునాడు
 దేశీయ ద్రవ్యమున్ తెగ మెక్కి నీల్గెడు
 దోపిడిగాండ్రను దునుమునాడు
 సమరస భావమ్ము సమయింప పేరేగు
 దుష్టశక్తుల దుమ్ము దులుపునాడు
 కమనీయ కళల వర్గాల సృష్టించెడు
 కుటిలాత్ములకు జెల్ల కొట్టునాడు

పరువువీడి కాకాపట్టి బ్రతుకువాండ్రు
 సిగ్గువిడుచుచు వైరపీ సేయువాండ్రు
 బలిసిపోయిన వసుదత్తెట్టుల లభించు
 ప్రగతి కనుకూల సంస్కార భావపటిమ.

పొట్టివి పొడుగగు పంక్తులు
 నెట్లో కూరిచి యహమ్ము హృదయము నిండన్
 బెట్టును చూపించిన వా
 డెట్లా కవియౌను ? రసికు లెఱుగరె వానిన్.

ఆండ్రమ్ము తెలగాణ యైకమత్యమునకు
 తెలగాణనేనురా తిరిగినాను
 ప్రతిన ఋనుచు తెల్ల భాషాభివృద్ధికి
 గ్రంథాలు నేనురా వ్రాసినాను
 జాతీయ సుకవితా సమ్మేళనములోన
 ముదమార నేనురా చదివినాను
 మానవత్వపు దివ్యమార్గమ్ము శాంతికి
 నెలవని నేనురా తలచినాను

ప్రతిభకును చోటులేని యీ క్షితి తలా న
 కుల మహా వ్యాప్తి కాండించు కువలయాన
 ఇల్లు వాకిలి లేకనే ఈ విధాన
 పరమ తృప్తిమైననురా బ్రతుకుచుంటి.

16-7-1993

తెలుగుతల్లి

ముప్పది యెన్మిదేడల ప్రభూత భవజ్జన సంపువేడుకల్
ముప్పిరిగొన్గ జేసికొను ముద్దుల సంతతి యేడుకోట్లు నీ
గొప్పదనంబు చాటుకొన కూడిరి నేడిట మేలి జాడలో
నిప్పుడు సాగుచుండుట తల్లీ! విజయాలకు నాంది పల్కుటల్.

కదలాడుచున్నవి కస్తూరిబా స్వామి
ప్రేమైక నహన చంద్రికలగుంపు
విహరించుచున్నవి వినువీధి జవహరు
శాంతి కపోతాల క్రాంతిలయలు
ఎనలారుచున్నవి ఇందిరాగాంధీజీ
యిరువది సూత్రాల పరిమళాలు
కనిపించుచున్నవి ఘనుడు రాజీవ్ గాంధీ
కలలు రోజ్ గార్ పథకములయందు

పరువులెత్తుచు నున్నవి ప్రజలతోని
ఐక మత్య మహాభావమందు నంద
ఱొక్కదేయన్నధిష్ఠ్యమం చూహనేయ
తలపనిది మహాభాగ్యమ్ము తెలుగుతల్లీ!

ముందుకు సాగు నత్ముదయపున్ పనిపాటల జూచి యార్జ్యతో
కొందఱు వెక్కిరించెదరు కొందఱు ప్రేలెద రివ్వె యన్నియున్
నందడిలో నదేమియ ప్రశాంతిని భగ్గుముచేసి చట్టమున్
ముందుకు సాగనీని తరమున్ గమనించుచు తప్పుదిద్దుమీ ?

పంచవర్ష ప్రణాళికా పథములోన
 పృథుల చైతన్య విస్ఫూర్తు లేలుచున్న
 నమయమిది విశ్వభువన ప్రశంసలంది
 తిరుగవలె తల్లి! కీరీతి యరద మెక్కి.

బహు భయంకరముగ ప్రకృతి ప్రకంపించి
 విరుచకపడి నోరు వెళ్ళబెట్టి
 ప్రాణికోటిమింగె "లాటూరు" ప్రాంతాల
 జనని! యిది మహా విషాదగాథ!

ఎవడి గుప్పెడు మట్టితోడ నరులన్ సృష్టించి విశ్వమ్ములో
 నివసింపన్ వినరెన్ విచిత్రముగ శాంతి స్థాపకుండైనయా
 దివిష న్నాయకుడే మహోగ్రుడయి యీ తీరున్ సమర్థింపగా
 అవమానంబగు వానిస్థాయికిది గాదా! మాతృ మూర్తీశ్వరీ!

వెలసెన్ విశ్వదిగంత రాకములలో పేర్గన్న మేధావులు
 జ్వలరౌ తెల్లల నీయనుంగు సుతులుత్సాహంపు దీ వైభవాల్
 తలపన్ బావిజనాలు వారి ధిషణాతత్వమ్ము కొండాడగా
 వలయున్ త్వజ్జననమ్ము వేళ జననీ! బాసించు సౌభాగ్యముల్.

యువ :

రాజకీయాల నేరాలతో జీవించు
వంచకులాట కట్టించునాడు
అనిశమ్ము స్వార్థమై యన్యతాల వచియించు
హీనుల నోళ్ళు మూయించునాడు
కులమతఛాందస క్రూర కర్మతుల దు
శ్చేష్టితాల సమాధి నేయునాడు
విత్తమ్మునార్జింప పెడత్రోవలను ద్రొక్కు
గూండాలు శక్తుల చెందునాడు

ప్రజలలోని యనైక్యంపు భావజాల
ముడుగునాడు సీరాక మాకిడునుగాక
నిర్మలానంద జీవనోన్మేష గరిమ
“యువ” వినూతన వర్ష ప్రభూ! హసాదు.

పాశర్లపూడిలో భయదమో బ్లోబైటు
జ్వలదగ్ని నాల్కలు సాచునాడు
శ్రవణపేయముగ దారాపాతమున సాగు
వేద మోషణలు స్తంభించునాడు
మన కోనసీమలో కనక సస్యమ్ములు
మనియోచు బుగ్గిగా మారునాడు
భీతిల్లి యుసురణచేత గుప్పిటబట్టి
సీమలో ప్రజలు శోషిల్లునాడు.

నా పరాలతల్లి నాదు యశోవల్లి
 తెలుగుత్తల్లి యెంత నలిగిపోయె
 యూహలోనకూడ 'యువ' నీకు తెలియదు
 నీకు నెప్ప వెఱవనేల నేను ?

గంతల్ దాల్చిన మానిసీ తిలకమా గాంధారి దేశమ్ముతో
 తంతుల్ తంతులుగాగ సాగుటలు నీ తంత్రాల వ్యూహమ్ముతో
 పంతాలంబడి మిత్తికోగిరముగా పాల్పడ్డ నా జాతికిన్
 అంతో యింతో మరెంతో మంచి మననయ్యా! యియ్యవోయా! యువా!

ఎవడాప గలడురా? యీ మహాదారుణ
 మారణకాండ దుర్మార్గ చరిత
 ఎవడాప గలడురా? యీ నిత్య మాన భం
 గాల దౌర్భాగ్య సంస్కార నికృతి
 ఎవడాప గలడురా? యీ యనూయా ద్వేష
 దుష్ట బావుకుల విద్రోహచింత
 ఎవడాపగలడురా? యీ భిన్నపార్టీల
 కల్లోల తీవ్ర సంఘర్షణమ్ము

ఎవ్వడాపగలడు చివ్వకు కాల్చివ్వ
 కులమతాల వృషభ కుంజరముల
 తెలుగువారిలోన గల భిన్నభావాల
 కూపిరీయవద్దు "యువయుగాది"

ప్రగతికి దారిలేదు ప్రతిభా పరిపూర్ణుని కిల్లులేదు సో
 యగపు తెలుంగు కైతలకు నాదరణంబిసుమంత యాదగా
 జగమునలేదు దద్దమలు సౌఖ్యములన్ బొరలాడుచుండు రే
 పగిదిని పద్య విద్యలకు పట్టముగట్టుచు పల్కరింతువో.

ఈ బోఫార్డులు స్కాము స్కిములు దనంబే లాగునన్ దోచుపెన్
 జాబుల్ దేశములోని విత్తమునకున్ కాలాడె ప్రశ్నించుచో
 ఏ బాబిచ్చు జవాబు పిచ్చిజనులీహి ! యన్న సిగ్గేది ? నీ
 వో బాబూ ! యవ ! క్రొత్తవత్సర ప్రభూ ! యోజించి తీర్చియుమీ ?

దయ్యముతోడు వడ్డనిక ధారుణిలోస జయమ్ము గల్గిపెన్
 ధాయ్యయగున్ సుదూహలకు ధర్మవిధిజ్ఞుడు నాశజెంది తా
 నెయ్యదిగోరు కొన్ననదియే ఫలియించు నిజమ్ముగా కిలో
 బియ్యము రెండురూకలకె పేదలకబ్బుట సాహసంబగున్.

మద్యహితుల మత్తు మాన్పింపజేసిన
 దూబగుంట సతికి దోయిలింపు
 శాసనమ్ము ద్వార సాధింపజాలిన
 తెలుగు సింగమునకు పలుకరింపు.

చెలగునా : నా తెల్ల పొలములో ననికమ్ము
 గమ గమ సౌహార్ద గంధవహుడు
 మలగునా : పొద్దరాముల పుణ్యభూమిలో
 జమలేని త్యాగాల న్యందనమ్ము
 వెలగునా : బడుగు జీవుల గుండియలలోన
 నవ్యజీవన కిరణాల దివ్వె
 కలుగునా : తిరకాసు గల నాయకులలోన
 మహిమాన్వితంబైన మారుమనసు

తొలగునా : వివేకదూరులు నల్పు దొ
 ర్తన్య కుటిల భీకరంపు చర్య
 వగ్గెనూపి వారి నుగ్గుగావింపుమీ
 యుపదగాగ మాకు "యువ" యుగాది.

ఈ వసంతపు పరభృతము లాలాపించు
 పాటయేల ? మధుర భావమేల ?
 నా తెలుంగు జాతి భ్యాతి మిన్నందుచో
 ఆదె యుగాదియో ! యువా ! యుగాది !.

1-4-95

గోపీనాథరెడ్డి

మీ రెడ్డిండ్లుల పాలనమ్మున సుదోన్నేష ప్రథా సాహితీ
శ్రీ రంజిల్లిన దప్పుడిప్పుడును వాసించున్ కళాకావ్యపున్
సౌరభ్యంబులు తెల్గు భూస్థలిని మీ సౌమ్యస్వ భావాల్దయా
వీరత్వాలు ప్రశంసనీయములు గోపీనాథరెడ్డి ప్రభూ !

నియతిమైసాగు మీ నిశితంపు దక్షతన్
మోరంపు నేరాలు నీరసించె
ఉల్లమందొదుగు మీ వ్యూహంపు రచనతో
బీభత్సకారుల బెడదతగ్గె
ప్రాకట్యమైన మీ చాకచక్యమ్మున
జిల్లాకు శాంతి సుస్థిరత కలిగె
నిరుపమానంపు మీ నిపుణత్వమునకు ర
క్షణశాఖ కబ్బె రాష్ట్ర ప్రశస్తి

చంద్రమాళి పాద సరసీ రుహమ్ముల
గుండెలోన హత్తుకొన్న గోపీ
నాథరెడ్డి మీమన ప్రభావమువల్ల
జనులకెప్పుడు మంచి జరుగుగాక !

మీరా సుందర విగ్రహుల్ తెలుగులో మేలైన భావాలవి
స్ఫూర ప్రజ్ఞ నుపన్యసించెదరు విద్వాంసుల్ ప్రశంసింప సం
స్కారంబున్ గల రెడ్డి భూవిభుల వంశంబందు జన్మించి యా
పేరున్ నిల్పుచునున్న ధీ నిధివి గోపీనాథరెడ్డ్యగ్రణి.

కళలన్ పోషణ సేసి సత్కవుల కాస్కారమ్ము గల్పించి ప్రో
 జ్వల కీర్త్యున్నతులన్ వహించిన ధరాజానుల్ మహాధీరతా
 నిలయుల్ రెడ్డి విభుల్ చరిత్ర తెలుపున్ మీరట్టివారే సుమీ !
 వెరిమిన్ వాస్తవమున్ వచించితిని గోపినాథ రెడ్డిశ్వరా !

తొడిగినాడొక రెడ్డి కడుభక్తి శారదా
 చరణమ్రేసంగ బంగరపు దొడుగు
 అడిగినాడొకరెడ్డి యమృత భావుకుడగు
 కవిని నంకితమీయ కబ్బిమొండు
 కుడిచినాడొకరెడ్డి తొడరి సత్కవితోడ
 ముదమార మృష్టాన్న భోజనమ్ము
 నడచినాడొకరెడ్డి యొడయందు కవిరాజు
 ప్రీతిమైగీసిన గీతలోన

కవుల నాదరించి కనక సత్కారాలు
 సలిపినారు రెడ్డి తెలుగు విభులు
 వారిబాటలోన పయనించు మీకొక
 నవశుభాలు గోపినాథరెడ్డి.

భావ !

వీళ్ళేనా? జనసీదరిత్రికయి యేవేవో కలల్ గంటువే
నోళ్ళన్ దంభపువాక్యముల్ వలుకుచున్ గొంతుల్ ప్రసారింపుచున్
బళ్ళల్ గ్రుద్దుచు తీక్షణబద్ధములతో ప్రజన్ ప్రదర్శించువా
రిల్లే! చేసినదేమి? కన్గొన నుగాదీ! భావవర్షాధిపా!

ఈకల్లోలకులాల పాలనములో నేడే దరిద్రాశిన్
శోకజ్వాలల తప్తజీవులకు పస్తుల్ వడ్డ దైన్యప్రజా
లోకవ్రాతముకింత సంతనము క్రుశ్కున్ కుచ్చితంబైనయీ
పోకిళ్ళన్ గనిపెట్టిత్రుంచి సమతన్ పోషింప నర్థించెదన్

నిలువెల్లన్ గనిరేగ క్రౌర్యమున ఖాసీసేయుగూండాలపెన్
జాలుమీ యభ్యుదయ ప్రజాశికలతో జోడించినారేమొ? యె
ట్టుల గూండాయిజ మంతరించును మత్తెట్టుల్ శాంతిపారాడు నీ
వలనన్ తెల్లుల జీలువెల్లవలెభావా! నవ్యవర్షోదయా!

ఈవేపాకుల పువ్వుపచ్చడులు హాయింగొల్పు వాసంతవే
ళా విష్కార వరీమళాల ఘుమ ఘుమల్ హృదైక గానాల నే
నీ వేళన్ నినుగోర నా తెలుగు వారెల్లన్ సముద్వేగ దీ
క్షా వేళల్ గద! యుద్ధరింపుము సమైక్య స్నిగ్ధ బాంధవ్యముల్.

భృతిజుల్ దగ్ధ హృదంతరుల్ హరిజనుల్ పేదల్ నిరుద్యోగులు
ద్భృత దైన్యమ్మున స్రగ్గి మ్రగ్గుట విచారింపంగ దేశాన దు
స్థితికిన్ చిహ్నముగా గనంబడును సంక్షేమ ప్రజారాజ్య మీ
వితమున్ సాగిన నెట్లు? భావ యిట ప్రాప్తించున్ శుభోదర్శముల్.

ఈ కామాంధుల యంద చేష్టలకు లేదేమో ? పులుష్టా పుగా
దీ! కన్నీటను సీ పరాభవపు వహ్నిజ్వాలలన్ మ్రగ్గు త్రీ
లోకంబెట్టు నముద్దరింప బడగల్గున్ చట్టముల్ చుట్టలై
ప్రాకారాలుగ నిల్చుచో నిచట దర్మంబెట్లు సర్తించెడిన్.

పలుకన్ సిగ్గుగు నైన చెప్పవలె బావా! నాదు దేశాన సీ
కులముల్ సాదనముల్ సుమీ! బ్రతుకుకై కొండంత సంస్కరియున్
కులపున్ పంజరమందు చిక్కుకొనుచున్ గుంజీలు తీయన్ నము
జ్వల సమ్మక్కమతా మహోదయ మహాభాస్వతు డెట్టాపెడిన్.

కలుష భాషణము చిందులు ద్రోక్కగారాదు

మహిత శాసన సభా మందిరమున

మృత్యు మర్షణలు విజృంభింపగా రాదు

వార్ధా మహామౌని వసుధయందు

కులమతాల పిశాచి తలయెత్తగారాదు

వేదాలు విహరించు పాదులోన

స్వార్థం పుటశ్వమ్ము స్వారిసేయగరాదు

అధికారి కుటిల మనోభ్ర పీఠి

పరులకుపయోగపడని దౌర్భాగ్య రిక్త

వాగ్వివాదాలకును తెరపడిననాడు

నాడు తెలుగుల వాడలో నందనాలు

పరిమళించును భావ వత్సర! ద్రువమ్ము.

ఈ పాటిన్ చెలరేగి మానవతకున్ హి కూర్పు దౌష్ట్యంపు టి

ర్యూ పర్జన్య గభీర తాండవము గర్జా మోషలీ వేళని

ష్టా పూర్తిన్ ధ్వనియింపవో యపుడె స్వేచ్ఛా కొముదీ సంహతి

శ్రీ పండున్ నవతా వసంతము గుబాళించున్ యుగాదీశ్వరా!

ఈ పంచాంగ విధాత లీ భువనమందెన్నో యుగాల్ నుండి ప్ర
 జ్ఞా పారీణులుగా భవిష్యమును ప్రస్తావించిరెవైన నా
 యీ పంచాంగములోని లక్షణములేవీ ! పండెనే ? సుధీ
 వ్యాపారుల్ కొలుపున్న దేశమున నుద్భాసించునే ? సంస్కృతుల్.

11.4.94

సుబ్బరామిరెడ్డి

దాతగానార్జ దర్మ ప్రోద్ధారకునిగ
రమణ తిక్కవరపు సుబ్బరామిరెడ్డి
తెలుగు భూపలయాన కీర్తిద్వజమ్ము
నిలుపలేనట్టి యొక్క యంగుళము లేదు

అనవరతమ్ము శివానందలహరిలో
మునిగి తేలిన బక్త మూర్త మణికి
అకలంక మహిత గాయత్రీ మహాదేవి
జపము గావించు సంస్కారమతికి
అనుపమాన వితీర్ణి గుణములో కర్ణుని
తలదన్ని నిల్చు వదాన్య హృదికి
అఖిల సాహిత్య విద్యా కళాభిజ్ఞుల
కుడుగరలిచ్చు మహాన్నతునకు

తిక్కవరపు వంశోద్ధార దీపమునకు
ప్రాజ్ఞ చరితుండు శ్రీ సుబ్బరామిరెడ్డి
పరమ దానశీలికి కళా బాంధవునకు
అమృత భావోదయునకు చిరాయురస్తు.

మీ దానాల పరీమళాలు విరజిమ్మెన్ తెల్గులోకాన మీ
యౌదార్యమ్ము ప్రశంసనీయమగు మీరా! శంఖపాదార్చనా
మోదుల్ మీరలొసంగగా దలచుచో ముష్టింపచుల్ గూడ రె
డ్డి! దీనత్యములేని జీవనము హాయింజేతు రిద్దరుణిన్.

కుంభాభిషేక మదంబవృత్తి నిజాటి

శివశంకరుని పూజ సేయనాడు

పరవశించిన భక్తి పరవళ్ళు ద్రొక్కగా

దర్మ ప్రసంగాల దంచునాడు

నిరవద్య ప్రతిభామనీషు లాకవులను

పిలిచి సత్కారాలు సలుపునాడు

ఆశ్రయించినవారి యక్కరల్ దీర్చగా

ప్రియమెలిర్ప పసిండి వినరునాడు

పూర్వరెడ్డిరా జన్యుల భూరియశము

తిరిగి నిల్చెను మీఁదల్ల తెలుగునేల

ప్రణవ మంత్రజ్ఞ శ్రీ సుబ్బరామిరెడ్డి

విపుల కళలకు దొడ్డ వేలుపుల గిడ్డి.

మల్లెమాల

ఈ నర్వాండ్ర దరాతలమ్మ మిమురెడ్డి! మల్లెమాలా! ప్రశం
సా సాహజీయ గీతికా ధ్వనులతో సౌహార్ద బావాన నెం
తో సంతోషముతోడ గంతులిడు మీ తోరంపు వైదుష్య బా
షా సాహిత్యము డాక్టరేటు బిరుదున్ సాధించె ధన్యుండవో!

తెలుగున యమ్.యస్. రెడ్డి
పలికిన మీ యాటవెలది పద్దయములు గుం
డెల నలరించు రసజ్ఞుల
కిలలో మీ కవనదాటి కివెగో ప్రణతుల్.

పెట్టితిరెప్పొ పూర్వమున పెట్టిన పెట్టుకు మల్లెమాలగా
పుట్టితిరిప్పు మల్లియల పోడుము లొల్లని వారలెవ్వరీ
మట్టిని రెడ్డిరాజుల సమాదరణీయము లెల్ల కావ్యపున్
మట్టములందు నిల్చెనివి గాథలుగావు చరిత్ర సత్యముల్.

ఇది తెలుగునాడు ప్రతిభకు నిచట నింత
తావులేదన్న సంగతి తమకుదెలియు
ప్రియ మెలిర్ప గౌరవ డాక్టరేటు పట్ట
మెప్పుడో మీకు రావలె నిది నిజమ్ము.

అటుప్రక్కన్ మదరాసు రాష్ట్రమున “యందన్నామలై” యూనివ
ర్సిటీ మీప్రోన్నత దీప్రశస్త ప్రతిభారేఖా మహాసంపదా
ర్భటికిన్ మీ యమృతంపు సత్కవనపున్ ప్రాగ్భారధారా మహా
స్ఫుట సంసిద్ధికి డాక్టరేటు బిరుదంబున్ మీ కొసంగెన్జూడి!

మధునా పంతుల

మధురములగు శబ్దముల
పృథులములగు భావములనుపే డెత్తిన సీ
ప్రథిత కలానకు సతతము
“మధునా పంతుల” కపింద్ర మాన్యాంజలులొ”

ఏరీ సీవలె తెల్లులొ రచనలన్ హృద్యానవద్యముగా
స్వారస్యములు పండినట్లు రచియింపన్ శాస్త్రివర్యా ! కనన్
లేరంచున్ పలుకన్ యథార్థమిదిలే, సీదైన మాంటాన జా
ల్యారున్ పొంగులువార సత్కవన దారా నిర్ణరీ ధోరణుల్.

5-3-95

ఈ సంక్రాంతికి

ఈ సంక్రాంతిలు పుట్టి నేటివఱకెన్నేండ్లయ్యెనో కాని, భూ
మీ సామ్రాజ్యపు శాంతి జీవనము స్తంభించెన్ మహామారణా
భ్యాస క్రిడలు పెచ్చరిల్లినవి యీర్ష్యా ద్వేషముల్ రేగె, నే
డి సంక్రాంతికినైన మీకగు జగా హేరాళ సౌఖ్యోన్నతుల్.

14-1-96

అకాంక్ష

అహము, దగా, ధనాశ, యివియన్నియు తెల్లల జీవితానకున్
గ్రహణము లాను చంద్రు గ్రహణంబొకనాడది మాసిపోవు నీ
గ్రహణములేండ్లు పూండ్లయిన గాని శమింపవు తెల్లుజాతికి
గ్రహణము వీడుటెన్నడగు కాలమె నిర్ణయముంబొనర్చెడిన్.

ఔరా ! తమ్ముడ ! చెప్పకొందము చరిత్రాంశమ్మున్ తెల్లు వా
రౌరా ! యే యుగమందు జాతిని సమైక్య స్నేహరాగాల రే
ఖారోచిస్సుల నించినారు తలపన్ కార్పణ్యముల్ బూనుదే
వీరత్వంబని యెంచు తెల్లులకు లేవేనాడు సౌభాగ్యముల్.

పరిపంథి యని వాని పరుష భాషణముల
వాడకు నీనోరు పాడుగాను
పార్థీలు మార్చిన వాడని వానిని
తిట్టకు నీనోరు మట్టిగాను
మునివేషమున మోసమును జేసెనని వాని
దెప్పకు నీ జిహ్వాత్రుత్వగాను
వంచించి విత్త మార్జించినాడని వాని
వదరకు నీనోరు బ్రష్టుగాను

చేతనైన నవ్యచైతన్య విస్ఫూర్తి
పథములోన నడువ వలయు ప్రజల
స్వార్థ రహితమౌ భవజ్ఞీవనము మహా
దన్యమై పొనర్చు పుణ్యమౌచు.

కులము ధనము నీకు గలదని భావించి
 రెచ్చిపోయి వట్టి పిచ్చిపనులు
 వలదు సేయ ప్రజలు పరికించుచున్నారు
 కితవ వేషములకు దృతి యడంగు.

ప్రతి పక్షియులె గూఢచారులయి నీవైనమ్ముగనైట్టి ని
 న్నతి హీనమ్ముగు ముద్రవేసినను లెక్కా నీకు సంపాదనం
 బతి ముఖ్యంబు ప్రభుత్వమున్నడువువాడా ! నేటికైనన్ ప్రజా
 హితమై స్వార్థపు చింతవీడి మనవోయా ! రాష్ట్ర సంత్రేయమై.

చిటు నిరుద్యోగుల జీవితాకాశాన
 దళిత చంద్రుండు వెలుగునాడు
 అన్నదాతల రైతు లాక్రందనలకు న
 త్వర పరిష్కారమ్ము జరుగునాడు
 స్వార్థబుద్ధిని వీడి పదవు లాశింపక
 ప్రజలకోసము పాటు పడిననాడు
 కులమతాల విశాచముల వంకజూడక
 మానవీయత గుండె మసలునాడు

రాష్ట్రమందెగాక ప్రతిరాష్ట్రముల యందు
 దండిగా శుభాలు పండు నాడు
 డాబులేని చంద్రబాబు పాలనలోన.
 తెలుగుజాతి పొందగలదు సుఖము.

మా వల్లన్ కలిగెన్ తెలుంగులకు సీమాత్రమ్ము సౌఖ్యాలుగా
 దా ! వేరెవ్వరివల్ల కల్గునని సీవావేశముం జూపి డ
 బ్బా వాయింపకు ముందు తెల్లలకు సౌభ్రాతమ్ము నేర్పించు నా
 డే వెల్గున్ వెలుగుల్ తెలుంగులకు భాయీ ! నాయకోత్తంసమా !

దేశ సంస్కృతిని దిగ్దేశాల ప్రకటించు
 కళలకాశ్రయమియ్య గలుగునాడు
 తిన్నాడో లేక పస్తున్నాడో యని మహా
 కవులగూర్చి తలంపు కలుగునాడు
 పరమ నిర్భాగ్యుల వదనాబ్జములయందు
 చిఱునవ్వుల సుమాలు విరియునాడు
 ప్రజల సేవనమే నా లక్ష్యంబనెడువాడు
 బ్రతుకులో పదవిని వదలునాడు

తెలుగు తేజమెలమి దిగ్దిగంతాలకు
 చెన్నుమీర నలముకొన్ననాడు
 నాడు తెలుగునేల నవనవౌజ్జ్వల్యంపు
 గొనటుకీర్తి నందు కువలయాన

కృతజ్ఞతాంజలి

“ఈనా డెబ్బదియైదు వత్సరములో నీవేళసీలాగు వి
ద్యానిష్ఠాతుల సాహితీప్రియుల యౌదార్యము కల్పించు స
న్మానంబుత్సహనంబు నాకొసగు నానందాన నింకెన్నో క్రా
వ్యానూన ప్రసవాల్ సృజించెద రసజ్ఞశ్రేష్ఠులగ్నింపగన్”

“భేదములేని మానవతప్రేమకు చిహ్నముగాగ వెల్లగా
పాదులు నిల్చుకొన్న ప్రతిభాచవికేంద్రము” విశ్వసాహితీ
వేదిక సంతరించుకొనె విశ్వయశస్సును పోతుకూచి వి
ద్యోదయు గాఢదీక్షకిది యుజ్జ్వలచిత్రముగా రహించెడిన్”

ఈ సాహిత్య కళాతపోవనములో సీయర్వదై దేండ్లు బా
షాసేవన్ బొనరించి మేల్ రచలన్ సాగించియాంధ్రాశి కె
న్నో సత్కావ్యములంద జేసితిని ధన్యుండన్ యథార్థమ్ము నే
నా! సాహిత్య కళాప్రపూర్ణ డవునయ్యా! నేకవిగ్రామణిన్”

“నీ యద్యక్షత సాగుచున్న సభ నిండింపించు సద్గౌర వ
శ్రీయాన్నత్యము నీ రసార్ద్ర కవనశ్రీ నిర్వరీదార ల
న్నా! యాంధ్రక్షితి సాంబళివరాయా! పారె సాహిత్య దీ
క్షా యజ్ఞమ్మును సాగనిమ్మిదియె శశ్వత్కీర్తి గల్గించెడిన్”

“బిడియములేని చిత్రమున పేదల వెన్నిది వౌచునిల్చి యీ
బడుగులనీ బహిష్కృతుల బంధువునౌచు సముద్ధరింపగా
నడుమునుగట్టినట్టి సుగుణాద్యుడు మానసమున్న మంత్రి శ్రీ
కడియము శ్రీహరిన్ వలచుగాక! శుభావహమైన సాఖ్యముత్

మీ హయాములోన ఈ హరిజనజాతి
మొగములందున చిలునగవు లెలమి
సాగవలయు సతము సాంఘిక సంక్షేమ
మంత్రి శ్రీహరీ! నమస్సులివెగా!

“షిటికిన్ నిర్మల ధర్మమార్గమును విశ్లేషించి బోధించు సం
స్కృతికిన్ దీపిక హెందవమ్మది జగద్రేయమ్ము చేకూర్చుటే
హితమౌ నాకనిచాటు సన్మతికి వేయేండ్లను సుబ్రహ్మణ్య దీ
మతికిన్ జీ.వి.కి జీనియస్సునకు ధర్మక్షమాళికిన్”

“ప్రతిభావంతుడు యోచనాపరుడు విద్యనూర్తి దీన ప్రజా
హితుడు స్త్రేష కళారసజ్ఞుడు దయాదృక్పిలుడు ద్యన్మహా
మతి శ్రీ పున్నయ న్యాయమార్గమును సంభావించి పేర్కొనె ను
న్నతభావాలు గలట్టి వానికగు నొన్నత్యంపు సత్కారముల్”

గొప్ప కవయిత్రి రచయిత్రి గొప్పవక్త
గొప్పలను చెప్పుకోలేని గొప్పమహిళ
సమతలోకాన నాశించు సమృత హృదయ
అట్టి వాసా ప్రభావతి కగు శుభాలు”

“కవివై పాండితికల్గువాడవయి ప్రఖ్యాతాండ్ర విద్యాధినే
తవునై నిమ్మజులాత్మ బంధువుగ సత్యంబున్ సమర్థించు మా
నవతామూర్తిగ భారతీయత జగానన్ నిండనాశించు శ్రీ
టి.వి నారాయణ మీ యుదారతలు సృష్టించెన్ కళాగౌరవాల్”

“రిస్కునుగూర్చు నట్టిదగు వృత్తిని గైకొని యీ సబరమతి
మస్కరి బాపూజీ యమల మార్గములో పయనించు సీమలో
తస్కరులుండరా దనుచు దౌష్ట్యములేలగరాదటంచు యం
భాస్కర! దేశరక్షణకు భారము మోయగ నెంచిరాడవో”

మల్లెల బాబూ రాయున
 కుల్లంబున సంతసాన నొనరగనితున్
 మల్లెల పూవుల నతులను
 కల్లోలపు లోకమునకు కన్నులు గుట్టన్

“విలసన్మంజుల భావనా పటిమలో విస్ఫూర్తి గుర్తించి న
 త్కళలన్ మెచ్చెడు పాత్రికేయులకు హృద్యంబైన సాహిత్యపున్
 పలుకుల్ గైతలయందచందముల సంభాషించు ప్రజ్ఞాప్రపూ
 ర్ణులకున్ మాన్యులకున్ కృతజ్ఞతలు సంతోషమ్ము మీరాకకున్”

“ఈ నేటి సభకు కారణ
 మైనల్ని విశేషభారశ్రమంతయు తనవై
 తానేయిడుకొని మోసిన
 నానందన జ్యోత్స్నకగుత నాయాశీస్సుల్”

రసమయి

“రసమయి సాహితీ విజయరాజ్ఞి మనోజ్ఞ కళాజగత్తులో
అసదృశకిరీ శోభలు దిశాంచలముల్ ప్రసరించుగాక స
ద్రసికుల మానసాబ్జముల దండిగహర్షము నింపుగాక! యీ
పసదనపున్ బహుకృతిశుభస్థితి గూర్చుతనాకు భావిలో”

ఉపనిషన్నాదురీ ప్రపసుదాధారలో
తానమాడిన జగదార్మికుండు
శ్రీశైలముననివసించిన భ్రమరాంబ
మల్లికార్జునులపై మనసునిలిపి
తనజీవితాన పేదల నిండుగుండెలో
నమృతమ్మునిడిన దయార్ద్రమూర్తి
వార్ధామహామాని పథములో నడచిన
పరమశాంత క్షమాభావుకుండు

“మనుడు శ్రీ వైడిలక్ష్మయ్యగారి పేర
నీ యెవార్డు నాకిడుట యదృష్టమొకటి
కూర్మి నీ సజాధిపతిగా కూరుచున్న
రెడ్డిరాట్టవివలన యదృష్టమొకటి”

కవులన్నన్ గవితా ప్రసంగములనన్ కమ్మందనంబైనమేల్
చవులూరించెడు వాక్కులన్నను ముదస్సాంతమ్మునన్ వించు మా
నవ జాతీయతగోరు మీ మనుగడల్ నవ్యప్రదామార్గ మై
నవనీయంబగు విశ్వలోక కవిమాన్యా! బుచ్చిమాంబా సుతా!

“జనముల్ మెచ్చగ తండ్రిపేరున కళాసాహిత్యలోకాన త
 ద్దనతన్ జాటగ దొడ్డభావమున సత్కారాలు గావించు స
 జ్ఞన మాన్యోదయునిన్ రసజ్ఞుని ప్రజాసంబంధి “సంజీవరె
 డ్డిని” యీలాగున కాలమేసతమునడ్పించున్ కళాశ్మస్తలిన్”

రసికవరులుమెచ్చ “రసమయి” సృష్టించి
 చేతమలర కవుల కూతమిచ్చు
 “రాములెమ్మె” హైదరాబాదు నగరాన
 ప్రబలుగాక! సత్కళాధరితి!”

బహుధాన్య!

బడుగుల్ దీనులు ప్రతిరైతుల కుటుంబాల్ వందలన్నించుచున్
మడియన్ వేణొకప్రక్క కాటకములెండంగట్టి యాంధ్రావనిన్
వడకింపన్ దురదృష్టమైన తరుణానన్ సీవుమానేలలో
అడుగున్మోపితి వేమిసేతు బహుధాన్యా! ధన్యవాదంబులౌ.

సమధికోత్సుకతతో స్వాతంత్ర్యదేశమున్
పాలించె ఖదరువస్త్రిఃపాతుడు
ముబ్బడి సదుపాయములు సేతుననుచుప్ర
గల్పించె పచ్చచొక్కాలనేత
సకలసౌఖ్యాలను సమకూర్తుననుచు ప
ల్కెను నిబ్బరాన సంకీర్ణవిభుత
భారతీయత నిల్వబడుననె కలగూర
గంప మతుల సమైక్యాధినేత

“వారితలదన్ని కాషాయవస్త్రదారి
ప్రథిత రాజ్యచక్రముచేత పట్టెనిప్పు
డహరహమ్ములు జాతిభాగ్యమ్ముకొఱకు
పాటుపడవలె బహుధాన్య వత్సరమ్మ!”

నిరుడు స్వతంత్రభారతికి నిండినయేబది యేండ్లపండుగన్
జరిపిన భారతీయులకు శామము చావులు తప్పచెప్పగా
నొరిగినదేమిటో తెలియదో! బహుధాన్యా! సమున్నతాశయా
చరణులు రాజ్యమేలిన ప్రజల్ సుఖశాంతులు పొందకుందురే?.

"వ్రాయగరెండువేల యిదువందలయేండ్లకుపూర్వమే ప్రజా శ్రేయముగోరి చూపులకు సిద్ధుడుపాలన రీతిగూర్చి 'ప్లే డో' యెలుగెత్తిచాడె టకబొంకు లనర్హులు రాజ్యమేలగన్ శ్రేయముగూడు సత్కవి ఋషీంద్రుడు రాజ్యమునేలగల్గిచో".

ఇది మత్సరగ్రంథ పృథివి లేదొకియింత
 స్నిగ్ధతారాగాల చెలిమిపొత్తు
 ఇది విషకుల భూతకదనభూమి యొకింత
 ప్రసరింపదిట మానవత్వ దీప్తి
 ఇది నైవ్యదుష్ట సంస్కృతికి బిడనేల
 పదముమోపదు శాంతిపావురమ్ము
 ఇదివర్గభీతత్వ సదనమ్ము విహరింప
 దవగాహనపు మహదాశయమ్ము.

"ఎవడువేసె నిటుక నిటకొల్ల నానాటి
 నుండి నేటివఱకు నిండియాకు
 నిటుకలెల్ల గలిసెనేమో? ఓ, బహుదాన్య
 అమరలేదు జాతులందు సమత"

కవులను గారవింప నధికారులు రాజ్యము సేయువేళనా
 కవులకు గొప్ప సత్కృతులు కల్గునుగాని బిడాజగాదగా
 వివశులు రాజ్యమేలిన లభించునె బాదరబండిలేని సౌ
 భ్య విభవముల్ ప్రజావళికి యందునొకో! బహుదాన్య వత్సరా!.

అరయంగా గణతంత్రరాజ్య మిదియేనా? రాజకీయాల గం
 దరగోళమ్ము లటన్న వంచనముగాదా! విజ్ఞులైనట్టి వో
 టరు లీమర్మ మెఱుంగలేరె? పనిపాటల్లేని గూండాలుకున్
 కరమందించిన నవ్యభారత శతాంగంబేమి కానున్నదో.

ఇష్టము లేకపోయినను హినులుగా తెగముద్రవద్ద యీ
 బ్రష్టకులాల మానవులపై మఱి యెందులకింతగాఢమో
 దృష్టి యదొక్కనాటకములే, బహుదాన్య! వచింపలేడులే,
 ముష్టికులాలబ్రహ్మ, మనవున్నిరసించెద బ్రహ్మబంధువున్.

“ఉప్పొంగడే పోతులూరి వీరబ్రహ్మ
 తన వాక్కు ఫలియించుటను గుఱించి
 హర్షమందడె వివేకానందముని తన
 పల్కులు సిద్ధింప బడుటగూర్చి
 పులకింపడే కండెబొట్టు వార్దాయోగి
 తనకోర్కె సిద్ధించుటనుగుఱించి
 ఆనందపాఠోధిలో నీదడే బాబ
 సాహేబు తన జాతి జాగృతికయి”

“వేల వర్షాల నావల వినరవేయ
 బడిన దళితుల కీనాడు ప్రముఖ పదవు
 లియ్యబడుట కాలమహిమయే? నిజమ్ము
 ఓయి! బహుదాన్య వేరెలేదోయి యిందు”

బ్రతుకుతెరువులేక పస్తున్న పేదల, ఆకలిజ్వాల చల్లారునాడు
 దేశప్రగతికి నిర్దేశకులైనట్టి, యువతలోనుత్పాహమొలుకునాడు
 పార్టీలమార్పెడు వలచకశ్రేణిని చీకొట్టుచున్ బుద్ధి నెప్పునాడు
 మత రాజకీయాల మాలిన్యముల్లేని, పరిపాలనము సేయబడినాడు

“అణగదొక్కబడిన యాతడభ్యుదయంపు
 తెన్నులోన నడచు కొన్ననాడు
 బహువిధాలకలుగు బహుదాన్య సౌభ్యాలు
 దేశమునకు నాంధ్రదేశమునకు”

ఈశ్వరా!

ఇది గౌతముడు జనియించిన నేలరా!
అయిన హింసోన్మాద మడగలేదు
ఇది జిన ఋషి మౌళి పొదలిన భూమిరా!
అయిన కామక్రోధ మారలేదు
ఇది నరేంద్రుడు చరియించిన సీమరా!
అయిన దర్మక్రాంతి యలరలేదు
ఇది బాపుణీ జన్మమెత్తిన వసుధరా!
అయిన సత్యశాంతి యమరలేదు.

“గొంతు చించుకొంచు గొప్పలు నెప్పుడు
దప్పు కొట్టుకొను బడాయి జాతి
కిసులెచ్చు సాహితీ సౌరభములెట్టు
లీశ్వరా! రహించి యేపు మీరు!”

“ఇడుముల స్కాములో నిరికి యీ ఋషి భూమిని నప్రతిష్ఠపున్
జడనిధి ముంచినట్టి కుహనా పరిపాలకులన్ క్షమించు చో
పుడమిని గౌరవార్హతలు బుగ్గగు రేపటి జాతి కెట్టుల
బౌద్ధిని నిసర్గ గౌరవపు పీఠము విశ్వమునందు నీశ్వరా!”

“వెడలెను రాత! మా తెలుగు వీరుల కొంపలు ముంచి పచ్చగా
నడరెడు సన్యరాకులను నాస్తులు పాస్తులు నేల గర్భమం
దడగెను పెన్ తుపాన్ గడు భయంకర జ్ఞానబల వల్లనెట్లు మా
పడిన మహాపదల్ తొలగు వైనము దెల్పి నముద్దరింపుమీ!”

“ప్రజల గుఱించి శాసన సభన్ పలు చర్చలు సాగు వేళలో
 భృజముల నెత్తుకొన్న యిరుపక్షము వారల కిసులాటలో
 గజిబిజిలోన నుద్ధరణ కల్గునె; జాతికి నచ్చమైన యే
 యిజములు లేని యేకతల నీవయినన్ నెలకొల్పు మీశ్వరా!”

“కూర్చరా! జాతికి కుంభిని కొందాడ
 ప్రియమార స్నేహ పరీమళమ్ము
 మార్చరా! దేశ సంపద తేరగా మెక్కు
 నాయకావళి వంచనావిదమ్ము
 పేర్చరా! విశ్వాన పేర్గన్న నవ్యభా
 రత సుయశ శ్శిఖరాల దొంతి
 నేర్చరా! ముని దారుణీ ఖండమునకును
 సంస్కార సంస్కృతి సహన విద్య

“బెదరి చెదరి పోయి వేల వర్షాలుగా
 చీలి దేశగతుల చీల్చుచున్న
 ఈ కులాల నెల్ల నేకమ్ము సేయరా!
 అదియే హైందవమున కంతరాత్మ!”

“కలిమికులమ్ముతో కనుల కావరమెత్తిన మత్తులో దరి
 ద్రుల వెలివేసి యూరికి సుదూరముగా నివసేంప జేసి వా
 రల శ్రమవల్ల సౌఖ్యముల రాకుల దోగెడు సాములెల్లరి
 దళితులకున్ ఋణస్థులు గదా గ్రహియింపరు వారలీశ్వరా!”

“ఆగునా? వాదాల యందున జిక్కుకొ
 న్నట్టి రాష్ట్రం పుటాల్మట్టిబెడద
 సాగునా? రాష్ట్ర ప్రజావసరాలకు
 చాలినంతగ ఖజానాల పుష్టి,

వీగునా: భయప్రకంపితులుగా నొనరించు

రక్తసిక్తంపు మారణ చరిత్ర

దాగునా: పాతాళ దారుణీకుహరాన

కులమతోన్నాద శక్తుల గణమ్ము

“దళిత జనుల వేదనలు చట్ట సభలలో

గెలుచునా: యుగాల కలత మాపి

దార్మికోర్వితోన తల యెత్తునే: మాన

వీయ గుణము లీశ్వరా! యుగాది”.

“ఏలినవాని దొడ్ల గుణమే! జన జాగృతికిన్ ప్రతీకయా

ఏలిక స్వార్థనిర్వరిని నీతలు గొట్టిన నాశమాను త

త్పాలిత నీమలెల్ల నీక పాతము లెందుకు? తెల్లు వారిక

ల్లోల హృదంతరాళములలో వెలయింపుము శాంతి చంద్రికల్.

“దళితుల్ సేద్యము సేయమాను నెడ షేత్రాలెట్లు సస్యాలతో

విలసిల్లున్ పనిపాట మానిన యెటుల్ విశ్వమ్ము జీవించు వా

రలె నిర్మాతలు బావి దేశ గృహ నిర్మాణానికిన్, వారె రా

జులు ముమ్మాటికి కాలమే కడకు తీర్చున్ యోగ్యతా యోగ్యతల్”.

ధర్మాగ్రహము

దౌర్జన్యమున ప్రజాదనము మెక్కిన ద్రోహి
 కుడుగర యురుశిక్ష పడిననాడు
 అవిసీతి పనుల కాహ్వానించు నధికారి
 నర్హ మౌ చెఱసాల కంపునాడు
 మదువును మగువను మరగిన లుచ్చాకు
 కౌరడాలతో బుద్ధి గరపునాడు
 స్కాము, హవాల, డీజలు, గడ్డి గూర్కొన్న
 చెడుగులాస్తులు జపు సేయునాడు

అప్పుడే స్వర్ణభారతి కయిదుపదుల
 హాయనాల పర్యాల మహాదినాలు
 నాడుగాక! నేడేమిరా ! నలుగురున్న
 ఉమ్మలించిన షితికి స్వర్ణోత్సవాలు.

సిగ్గుస్వీడి జనాళి విత్తమును భోంచేకావు నీ యబ్బదా ?
 సిగ్గుస్వీడి నికృష్ట నీతులను దంచేకావు మేధావిగా
 సిగ్గుస్వీడి మునిప్రపంచమును ముంచేకావు దారిద్ర్య మం
 దిగ్గాథల్ నిను నూరకే విడువవోయీ ! స్కాము చోరాగ్రణీ !

నాకన్నన్ మొనగాడు దేశమున నీనాడెవ్వడున్నాడు నా
 దీకిన్ మించిన వాడెవండిచట దిగ్దేశాలు కొండాడె న
 న్నీ, కాలాన గలట్టి నాయకులలో నెవ్వండు నాకుజ్జి యం
 దా కాంక్షించిన నీతలంపు లెటు శూన్యంబయ్యె యోజింపుమీ !

ఈకుల ప్రజాస్వామ్య మహిమలమ్మ .
 దిన్నివే లేండ్రకొక బహిష్కృతుని నిలిపి
 రాష్ట్రపతిగా నొనర్చి గౌరవము పొందె
 మెఱసె సమతయు గుడ్డిలో మెల్లగాగ !

ఈ కల్లోలాలకు పెను
 భూకణ్డాగాండు లంచములు మేసిన కుం
 డా కోరులు గూండా లా

రా ! కారణము తొలినణచరా ! అవ్వారిన్ !

ఈ పార్టీలు మతాల వర్ణములయందే చిత్తమున్నిల్పి హ
 థ్యా పారీణత నూపి దేశమును సద్వాన్న స్థితిన్ ముంచి దీ
 ర్హోపన్యాసములిచ్చు పెచ్చు ప్రజలో హో ! యందు చప్పట్టుతో
 దీపారాధన చేయుచో నెటుల సీ దేశమ్ము బాగొందెడిన్ .

హృద్యమైన సారస్వత పద్యమొకటి
 నాయకోగ్రేశ్వరుల దుకాణాలయందు
 అఱచి యలసిపోయిన సరే ! దొరకదిచట
 మస్తుగా దొరకు నిచట మద్యమొకటె !

రాజకీయ బేరాలలో రంగుమార్చి
 నీతిదప్పి గూండాగిరి నెఱపువాడ
 తిరుగబడు వారి ప్రాణాలు తీయువాడ
 బాగ్యహీనులకై పాటువడవు గాని
 వలపు లూరించు మగువ కావలయు నీకు .

అంగుళమైన నెలకలదా? నవభారత భూమిలోన నె
 న్నంగ విశుద్ధ వర్తనమునన్ నడయాడుట కింతయేని రా
 జ్యాంగపు శాసనాల తమ హస్తములందున నుంచుకొన్న వా
 రింగన చెప్పకే చెపును దేశము స్కాములలోన మున్నెడిన్ .

గుడిసెలు పేరుసెప్పి తమకున్నెల వైన స్థలాల నమ్మి ము
బ్బడిగ దనమ్ము గుంజుకొను పాలకులేలిక లెనవో నెటుల్
నడచును హైందవ షితి విలాసములోన మునుంగు నాయకుల్
వలన లభించునా ? ప్రగతి భాగము రోగముగాక చెప్పగన్.

వీరి నీతికి కట్టుపడ్డ గుణులేరీ ? బాపుడీ దర్మపున్
దారిన్ ద్రొక్కెడువారు నాయకులె గూండాలెనవో దేశపున్
దారిద్ర్యమైటు లంతరించు నిదియేనా ? సుప్రజాస్వామ్యపున్
తీరుల్ తెన్నులు దుష్టపద్ధతుల చెండింపించుదే న్యాయమౌ.

ఈ రౌడీయజమంతరింపనిదె రాదేలాదీ సంస్కార సు
శ్రీరమ్యత్వ శుభోదయమ్ములు ప్రజాశ్రేయస్సు గాంపించు వా
రేరీ ! గడ్డిని దిన్నగాడిదలకేదీ ? శిక్ష యవ్వారికిన్
కారాగారముగాదు వారలురి శిక్షార్థుల్ సమీక్షింపగన్.

అదిమ కాలమందున దిగంబరుడై చరియించు మానవుం
డీ దివసాన నత్యుదయ దృశ్యమందు చరించుచున్న గా
నీ : దిగజార్చు మోరమగు నీచపు హత్యల కుట్రదారుడై
మేదిని సంపరించుట క్షమింపరానిది దుస్సహంబగున్ !

స్రుక్కుచునున్న సంపదల షోణికి నిప్పటికే ప్రపంచ మం
దెక్కడలేని యప్పులున్నయవి యయ్యవి లెక్కకురావుగాని యీ
బొక్కున మారిపోయినను మోరక పాలకు లెల్లతేరగా
బొక్కుదురీ ప్రబోధనము బుద్ధుడశోకుడు గాంధీసార్జీగా.

కలిగినవారి యాస్తులకు గట్టిగ సేతురు బందు బస్తులీ
సలిగినవారి యిండ్లబడి నాట్యము సేయుచు మానభంగముల్
సలుపుదురేమి యన్న చెఱసాలను ద్రోచెద రంతులేని యీ
దశితులకేది మోక్షమొక దారియు తెన్నునులేని వీరికిన్.

స్వర్ణోత్సవ వేళలో

కనిపింపరాదిట తినతిండి లేనట్టి
నిఱుపేదవాని కన్నీటిబొట్టు
వినిపింపరాదిట విశ్వమ్ము గర్హించు
కుడిల చిత్తుని దగాకొరు పలుకు
దృనియింపరాదిట స్వార్థమాశించిన
స్తోత్ర పాఠకుని యపాత్రగీతి
తనియింపరాదిట ధర్మమ్ము నెదిరించు
కపట భక్తుని ఖుదా గర్భతలము

కదలుచున్న ప్రగతి కల్యాణ దేవత
నవ్య భారతమున నాట్యమాడి
జరుగునేబదేండ్ల స్వర్ణోత్సవాలకు
నుజ్జ్వలంపు టూత మొనగుగాక!

వివేకానంద సింహగర్జన

“శిథిలమగుచున్న జాతి సంస్కృతిని దలచి
నిండు నిర్వేదమున కంటసీరుగార్చి
ఎన్నికష్టాలు పడితివోయీ! యతీంద్ర!
ఎంత కారుణ్యమూర్తివోయీ! సరేంద్ర!”

“రామకృష్ణుని సుదారమ్య వాగ్ధరిలోన
తనివార సతము గాహనము సేసి
దిగజారిపోయిన దేశ సంస్కృతిని స
ముద్ధరింపగ నొగి నుద్యమించి
సర్వదేశ మతాల సభలోన హైందవ
జాతివైశిష్ట్యపు జాడదెలిపి
యుష్మదౌజ్జ్వల్య నవోన్మేష సందేశ
ములను పాశ్చాత్య భూములకువంచి

“విశ్వ విజ్ఞాన వేదాంత వీధులందు
అమలినంబైన ధర్మ శతాంగమెక్కి
జగతిలో మానవత్వమ్ము జాటినట్టి
క్రాంతి దర్శివిగా సరేంద్రా! జాహారు”

“దిగ్దేశాల మతాల యోలగములో దేశ ప్రతిష్ఠన్నిల్ని సీ
వాగ్దాటి మకరంద బిందువుల శుంభద్వార్థిలో ముంచి వై
దగ్గిన్ నఖ్యుల నిండు గుండియల సంస్థాపింప ను
న్నగ్దశ్రీల పరీమళమ్ములు రహించెన్ నీ ప్రసంగాలకున్”.

“వచ్చిన సర్వదేశ మత పండిత-మండలి యబ్రమంద గం
గాచ్చ సమాన తీమధుర వాక్కుల వారలు తేలియాడగా
బుచ్చిన నీమహోన్నత ప్రభూత మహోజ్వల బావరాజ సం
పచ్చయముల్ దిగంతముల ప్రాకె నరేంద్ర యతీంద్ర చంద్రమా”.

^{గ్రహ}
ప్రముఖమునో నయగరాజలపాతము మించిపోవు వే
గము గలయట్టి నీ మదురకమ్ర మహా విలసత్పుడా ప్రసం
గములకు నెల్ల తెల్లదొరగారలునున్ దొరసానులున్ మన
స్థిమితము సెంది యైదుపది సేసిరి నీకు యతీంద్ర సత్తమా!

దీర తపస్వి! తేనియల తీయదనంబును క్రిందుసేసి గం
భీర వచః ప్రసంగముల విశ్వము వీనుల విందుగానువి
స్తారముగా వచించితివి తావక దాటికి కొయ్యబొమ్మలై
నారు, సదస్సునం గల జనమ్ములు హైందవజాతి రత్నమా!

తనువెల్ల పులకరించినది చికాగో న
గరము నీయమృత వాగ్దాటి కెలమి
బచ్చెన బొమ్మయ్యె వసుద సర్వమతాల
మనికి విద్యత్సభా మందిరమ్ము
ధిషణుల పాశ్చాత్య దేశమ్ము సీదు వే
దాంత దోరణికి విభ్రాంతి పడియె
తోరమా నీ సదాచారమ్ముగని నీకు
జేజేల నర్పించి శిష్యులైరి

గుండెనిండ ఋజుత నిండి పోయినవాడ
వెలయు ధర్మ దృష్టి గలుగువాడ
శాంతి తరత భువన జాతీయ సద్యశో
ధక్క-గొట్టినట్టి యెక్కటిడ!

గురుదేవుండగు వాని దీవనల వాక్కుల్ నిన్ను వెన్నాడ సు
స్థిరమై పొల్చిన నీదు బక్తికిని మాతృశ్రీ మహాశిస్సులన్
గురిపింపన్ నవతా మహాత్పుకతతో షోణిన్ ప్రచారించితో
అరుదారమ్మిది సాధుపుంగవ! వివేకానంద! వాక్రువ్యగన్.

మతమునకున్ మహార్థమగు మర్మములన్ వివరించి క్లిష్టపున్
గతుకుల నెట్టుచున్ గురుని గాటపు కూర్మికి నోచు కొంచు నీ
కుతులతలాన నత్యమునకున్ గల శక్తిని గుర్తుచేసి బా
రత జనయిత్రి సంస్కృతి విరాజిల జేసిన పుణ్యమూర్తివో!

నీ కున్ముందుగ నెందఱోయతులు కన్నీర్పించి యీ దేశ సు
శ్రీకిన్ సంస్కృతికిన్ కృషిం బొనర్చిరి తపస్వి! నీవు పాశ్చాత్యమే
దా కందుల్ బహు విస్మయంపడ వినూత్నంబైన వేదార్థమున్
సాకల్యాన వదించినావు తనువుల్ న్తంభింప యోగీశ్వరా!

పరమ నాగరకతా పాశ్చాత్యదేశాల
చాటితి పువనిషత్సార మహిమ
అతి సనాతనపు భారతమును నిలబెట్ట
దట్టించితివి కీర్తి కుట్టిమమ్ము
నగుబాటు దెచ్చు చాందన మతస్థుల కల్ప
నల నెదిర్చి నవార్థములను దెలిపి
ఒకపూట యింత గంజికి నోచుకొనని ద
రిద్ర మూర్తుల నుద్ధరింప దలచి

గుండెలో నగ్ని శిఖరి రగుల్కొనంగ
విశ్వ దిగ్బలములు నిన్ను వినుతినేయ
గొప్ప యుత్తమదేశ బక్తుడవు నీవు
హిందు ధరణి నీకోర్కె రహించుగాక!

తినుటకు తిండిలేక కడుదీనత జీవిక నల్పుచున్న నా
 జనముల సుద్ధరించి యగచాట్లను పూర్తిగ పారద్రోల నీ
 క్షణమున నుండి కంకణము గట్టి యుదారత చూపలెండు మి
 మ్ము నడుగదోసమా? భువనమున్ గుఱుతించిన మీరెఱుంగరే ?

నా హిందూ ధరణీ తలాన మతమున్ స్థాపింప మీరింతయు
 త్యాహంబున్ వెలియించు చుండుటలు పాశ్చాత్యుల్ మతంబున్న జీ
 వా హారమ్ముగ నెంతురీ తలపులత్యంత ప్రమోదాలు మా
 కో హో ! మాకును గల్గు నీ మతము మీకోగ్రాహ్యమౌ గావుతన్.

వలసినంత మతము భరత భూభాగాన

కలదు మాకు గాని వలసినంత

బ్రతుకుతెరువు లేదు మతము వద్దు ఖుదాగ్ని

పీడితులకు బువ్వ పెట్టవలయు.

కఱవుల్ వెన్వరదల్ భయంకరపు భూకంపాలు రోగాలు దు
 ర్భరమౌ యాకటి మంటలీ భరత విశ్వంబున్ గలంచన్ సహా
 దురులౌ యీరలు కూర్చి పేర్ముల మహాదార్యమ్ము బాటించుడో
 దొరలారా ! దొరసానులార ! యిది యుద్వోషించు మీ ధర్మమున్.

కళాప్రవృత్త డాక్టరు ఎన్.టి. జ్ఞానానందకవి, డి.లిట్